

Esitutkinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteet syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta

Henri Lehtomaa

01/2020

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Tutkinto
Henri Lehtomaa	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Esitutinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteet syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Pekka Björk	Tutkimuksellinen opinnäytetyö
Tiivistelmä	
<p>Poliisin laadukkaasti toteuttama esitutkinta nopeuttaa rikosprosessin toimittamista sekä vähentää lisätutkintapyyntöjen tarvetta. Tutkimalla esitutinnan puutteita voidaan kehittää esitutinnan laatua. Opinnäytetyö tutkii esitutinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteita syyttäjän sekä tuomioistuimen näkökulmasta. Lisäksi tarkastelun kohteena on poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyö.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena teemahaastattelun avulla. Haastateltavana oli kaksi kihlakunnansyyttäjää sekä yksi käräjäoikeuden laamanni. Haastattelut toteutettiin puhelimitse ja videoinnin avulla sekä yksi haastattelu toteutettiin kasvokkain. Haastattelut litteroitiin sekä käsiteltiin laadullisen analyysin avulla.</p> <p>Haastattelujen perusteella ilmeni, että poliisin tekemässä esitutkinnassa on yhä puutteita, jotka hankaloittavat syyttäjän ja käräjäoikeuden työtä. Havaittavia ongelmia olivat poliisin riittävä näytön hankinta, rikoksien ja tunnusmerkistöjen tunnistaminen sekä esitutinnan merkintöjen merkitseminen. Poliiseilla oli vaikeuksia tunnistaa, oliko juttu kiistetty vai myönnetty sekä minkälaista todistelua juttu vaatii.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimuksen perusteella poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyön tulee olla tiiviimpää. Esitutinnan puutteita voitaisiin kehittää nykyisestä koulutuksen ja laadun valvonnan avulla. Lisäksi kuulusteluita voitaisiin enemmän videoida.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
49	tammikuu 2020
Avainsanat	
esitutkinta, esitutkintapöytäkirja, esitutkintayhteistyö, laadullinen tutkimus	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
1.1 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus.....	5
1.2 Tutkimuksen toteutus	5
1.3 Aikaisemmat tutkimukset.....	6
1.4 Tutkimusmenetelmät	6
1.5 Aineiston analysointi	8
2 KIRJALLISUUS.....	9
2.1 Esitutinnan määritelmä.....	9
2.1.1 Esitutinnan asianosaiset	10
2.1.2 Esitutinnan periaatteita	11
2.2 Esitutinnan vaiheet	12
2.2.1 Ilmoituksen kirjaaminen	12
2.2.2 Aloittaminen	14
2.2.3 Toimittaminen.....	15
2.2.4 Päättäminen.....	18
2.3 Esitutkintapöytäkirja	20
2.3.1 Esitutkintapöytäkirjan merkitys.....	20
2.3.2 Sisältö	21
2.3.3 Lisätutkinta	24
3 HAASTATTELUT	24
3.1 Esitutkintayhteistyö	24
3.2 Lisätutkintapyynnöt.....	26
3.3 Toimittamisaika.....	28
3.4 Esitutkinta-aineiston yleisimmät puutteet	29
3.5 Esitutkintapöytäkirjan puutteet.....	33
3.5.1 Tutkintailmoitus.....	33
3.5.2 Kuulustelupöytäkirja.....	35
3.5.3 Pöytäkirjamerkinnot.....	36
3.5.4 Loppulausuntomenettely	37
3.6 Lisähavainnot	38
3.6.1 Todisteet	39

	2
3.6.2 Esitutkintapöytäkirjan merkitys tuomioistuimelle.....	40
3.6.3 Esitutkintaperiaatteet	41
4 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	41
4.1 Esitutkinnan puutteet	42
4.2 Kirjaaminen ja näytön käsittely	42
4.3 Yhteistyö syyttäjän ja poliisin välillä	44
5 POHDINTA.....	45
5.1 Työn arviointi	45
5.2 Jatkotutkimusehdotukset	47
LÄHTEET	48

LYHENTEET

ETL	Esitutkintalaki
PL	Perustuslaki
HE	Hallituksenesitys
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa
RL	Rikoslaki
EPSA	Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö

1 JOHDANTO

Syyttäjän työn lopputulos on riippuvainen poliisin suorittamasta esitutkinnasta. Ilman laadukkaasti suoritettua esitutkintaa syyttäjän työn laatu kärsii sekä lisää syyttäjän työtä. Lisäksi koko rikosprosessi voi hidastua, jos esitutkinta on suoritettu puutteellisesti. Puutteellinen esitutkinta vaikuttaa myös tuomioistuimen toimintaan sekä rikosprosessin sujuvuuteen. Toimiva poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyö sen sijaan edistää esitutkinnan suorittamista ja lisää esitutkinnan laatua.

Halusin lähteä tutkimaan esitutkinnan puutteita syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta, koska aihe oli mielestäni tärkeä ja hyödyllinen. Kokemuksestani tiedän, että esitutkinnasta löytyy puutteita tällä hetkellä ja siten tutkimus aiheesta on ajankohtainen. Olen työskennellyt Pohjois-Savon käräjäoikeudessa käräjäsiihteerinä, joten halusin ottaa tutkimukseen mukaan myös tuomioistuimen näkökulman, vaikka puutteet heijastuvat pääasiassa syyttäjiin. Esitutkinnan puutteet ovat olleet esillä lehtiartikkeleissa ja sosiaalisessa mediassa useasti viime aikoina. Uutisissa on ollut muun muassa lapsiin kohdistuvien esitutkintojen puutteista sekä tapauksia, joissa henkilö on jäänyt tuomitsematta esitutkinnan puutteiden vuoksi. On myös uutisoitu, että poliisin esitutkintaprosessia on pyritty parantamaan Ulvilan epäonnistuneen murhatutkinnan jälkeen. Näiden seikkojen takia halusin selvittää tarkemmin, mitkä ovat poliisin esitutkinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteet.

Tutkimalla poliisin tekemää esitutkintaa voidaan kartoittaa mahdollisia puutteita. Tällöin voidaan kehittää ja lisätä poliisin esitutkinnan laatua. Opinnäytetyö tarkastelee, onko syyttäjän ja käräjäoikeuden näkökulmasta poliisin esitutkinnassa ja esitutkintapöytäkirjan laadinnassa kehitettävää. Kokemuksen, aikaisemman tutkimusnäytön sekä sosiaalisessa mediassa julkaistujen artikkelien perusteella on havaittavissa, että poliisin tekemä esitutkinta ei toteudu oikeaoppisesti, mikä on hankaloittanut syyttäjien työtä ja rikosprosessin etenemistä.

Tutkimus auttaa esitutkinnan laadun parantamisessa ja sen avulla voidaan kehittää esitutkintaa ja esitutkintayhteistyötä. Opinnäytetyön tuloksien perusteella tiedetään, missä poliisin tulee olla tarkempi esitutkintaa toimittaessaan. Lisäksi osataan kohdentaa koulutusresursseja oikeaan paikkaan. Tuloksien avulla pystytään myös lisäämään onnistunutta yhteistyötä esimerkiksi yhtenäistämällä käytäntöjä ja lisäämällä koulutusta.

Opinnäytetyön tutkimustuloksista on apua kaikissa suomen poliisilaitoksissa, koska tutkimuksessa ilmenneet ongelmat ovat yleisluontoisia eikä paikkasidonnaisia.

1.1 Tutkimuskysymys ja aiheen rajaus

Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraavaan tutkimuskysymykseen:

1. Onko poliisin toteuttamassa esitutkinnassa ja esitutkintapöytäkirjan laadinnassa puutteita syyttäjän ja käräjäoikeuden näkökulmasta?

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää poliisin esitutkintaa tutkimalla sen mahdollisia ongelma-kohtia. Tarkastelun alla ovat esitutkintapöytäkirjan puutteellisesta laadinnasta johtuvat ongelmat myöhemmissä rikosprosessin vaiheissa. Tutkimuksella haluttiin selvittää, onko poliisin hankkima näyttö riittävää ja onko siinä minkälaisia puutteita? Tutkimuksessa on haluttu vastaukset myös kysymyksiin, kuinka parantaa syyttäjän ja poliisin välistä yhteistyötä sekä esitutkinnan laatua. Näkökulmaa tähän saatiin haastattelemalla kahta kihlakunnansyyttäjää ja yhtä käräjäoikeuden laamannia. Erityisesti tarkastelun alla on poliisin ja syyttäjän yhteistyö esitutkinnan edistämiseksi.

Tässä opinnäytetyössä keskitytään poliisin suorittamaan esitutkintaan. Tutkimusongelmaa rajattiin siten, että tutkimuksessa ei käsitellä pakkokeinoja eikä ensipartion toimintaa sekä heidän merkitystään esitutkinnalle. Tutkimus käsittelee pääasiassa massarikostutkintaa. Näin kirjallisuus, haastattelut sekä tutkimusongelman kohdentaminen eivät muodosta liian laajaa kokonaisuutta. Tutkimusongelma rajattiin myös käytännön resurssien takia.

1.2 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää esitutkinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteet syyttäjän sekä tuomioistuimen näkökulmasta. Tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena, jossa selvitetään vastaus tutkimuskysymykseen teemahaastattelemalla alan asiantuntijoita. Opinnäytetyö koostuu kirjallisuuskatsauksesta sekä laadullisesta tutkimuksesta. Toisen luvun kirjallisuuskatsaus käsittelee poliisin esitutkinnan lainsäädännöllisen taustan, esitutkinnan merkityksen rikosprosessin perustana ja esitutkintapöytäkirjan laadinnan. Kolmannen luvun laadullinen tutkimusosuus sisältää tutkimustulosten keruun haastattelun avulla ja tutkimustulokset. Neljännestä luvusta löytyy

tutkimustuloksien yhteenveto sekä niiden johtopäätökset. Viidennestä luvusta löytyy työn pohdinta sekä jatkotutkimusehdotukset. Tutkimus toteutettiin syksyn 2019 aikana.

1.3 Aikaisemmat tutkimukset

Aikaisempia tutkimuksia esitutinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteista on vähän. Vuonna 2010 tehdyssä väitöskirjassa tutkittiin poliisin ja syyttäjän yhteistyön kehittämistä esitutinnan johtamisen ja laadun näkökulmasta. Väitöskirjassa havaittiin, että kehitettävää olisi syyttäjien asiantuntemuksen hyödyntämistä esitutinnan laadun kehittämisessä. Väitöskirjassa havaittiin myös, että esitutinnan laadulla oli merkitystä rikosprosessin kokonaislaatuun ja käsittelynopeuteen. (Koljonen 2010.)

Aikaisempia tutkimuksia on tehty myös esitutinnan laadusta todistusharkinnassa ja tunnustamisen hyödyntämisestä näyttönä sekä rikosilmoituksen vaikutuksista syyttäjän työhön, että esitutinnan rajaamisesta osana esitutkintayhteistyötä (Partanen 2014; Väätäinen 2014; Pellikka 2018; Vihanta 2019). Sen sijaan vuoden 2014 voimaan tulleen esitutkintalain jälkeen ei ole tehty tutkimuksia, jossa tutkitaan nimenomaan puutteita esitutkinnassa ja esitutkintapöytäkirjoissa syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta. Sen vuoksi tämän opinnäytetyön aihe on hyödyllinen.

1.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on laadultaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joka voidaan ymmärtää yksinkertaisesti aineiston muodon kuvaukseksi (Eskola & Suoranta, 2014, 13). Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole tuottaa tilastollisia yleistyksiä, vaan sillä yritetään käsittää tutkittavaa toimintaa, kuvata jotain tapahtumaa tai luoda teoreettinen tulkinta tietystä ilmiöstä (Eskola & Vastamäki, 2018, 61). Tällaiseen aineistoon voidaan soveltaa erilaisia lukutapoja, sisältäen myös kvantitatiivisia eli numeraalisia tapoja. Pelkistetyksi laadullisella aineistolla tarkoitetaan aineistoa, joka on ilmaisultaan tekstiä. Teksti voi syntyä tutkijasta riippuen tai riippumatta, kuten esimerkiksi haastattelulla, havainnoinnilla, tai muuhun tarkoitukseen tuotetulla kirjallisella tai kuvallisella aineistolla. Parhaimmillaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muokkautuu tutkimushankkeen edetessä. Tämä tarkoittaa sitä, että kvalitatiivisilla menetelmillä voidaan saavuttaa ilmiöiden prosessiluonne. On pohdittava miten laadullisiksi luokitellut menetelmät tavoittavat ilmiöiden muutoksen. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin ja on vaikea pilkkoa

sitä toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen vaiheiden kuten aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin kietoutumista yhteen. Tutkimussuunnitelmaa saattaakin joutua tarkastelemaan aineistonkeruun aikana. (Eskola & Suoranta, 2014, 13-16.)

Tutkimuksessa haastateltiin kahta kihlakunnansyyttäjää ja yhtä käräjäoikeuden laamannia. Syyttäjät edustivat eri alueita Suomessa. Tutkimuksessa käytettiin haastattelumuotona teemahaastattelua. Teemahaastattelu on laadultaan joustavaa ja siinä haastateltava pääsee kertomaan vapaamuotoisesti aiheesta, jolloin kerätty materiaali edustaa vastaajien puhetta itsessään. Teemahaastattelun aihepiirit ja teema-alueet on oltava ennen haastattelua etukäteen määritelty. Menetelmästä puuttuu kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Haastattelija varmistaa, että kaikki ennalta päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden laajuus ja järjestys vaihtelevat haastatteluittain. Haastattelijalla ei ole valmiita kysymyksiä vaan suurpiirteinen tukilista siitä, mitä aiheita käsitellään haastattelussa. (Eskola & Suoranta, 2014, 86-87.) Teemahaastattelu huomioi, että haastateltavien tulkinnat asioista ja heidän antamat merkitykset asioille ovat keskeisiä. Tämä tuo tutkittavien äänen kuuluviin haastattelussa ja vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta. (Hirsijärvi & Hurme, 2015, 48.) Tutkimuksessa haastattelukysymykset oli mietitty etukäteen, jotta haastattelujen runko pysyisi samana jokaisen haastateltavan kohdalla. Haastattelun aikana kysymysten järjestys muuttui joustavasti haastattelun kulun mukaan.

Teemahaastatteluun kuuluu haastatteluiden tallentaminen. Tällä tavoin haastattelu saadaan sujumaan jouhevasti ilman katkoja. Nauhuria voidaan käyttää vain haastateltavan suostumuksesta ja sen käytöstä onkin hyvä kysyä lupaa jo ennen haastattelua. Haastattelijan olisi hyvä pystyä toimimaan ilman kynää ja paperia, jotta päästään mahdollisimman luontevaan ja vapautuneeseen keskusteluun. Haastattelijan tulisi pyrkiä mahdollisimman vähän paperien selailuun ja siksi haastattelijan olisi hyvä osata teema-alueet ulkoa. (Hirsijärvi & Hurme, 2015, 92-93.) Haastattelut toteutettiin puhelinhaastatteluna, kasvokkain tai videohaastatteluna ja jokainen haastattelu nauhoitettiin.

Haastatteluissa pyrittiin etsimään ratkaisuja ongelmakohtiin ja puutteisiin sekä analysoimaan, mistä mahdolliset esitutkinnan ongelmat johtuvat. Haastatteluilla pyrittiin selvittämään, kuinka esitutkintayhteistyö toteutuu tällä hetkellä ja kuinka sitä voitaisiin lisätä. Käräjäoikeuden laamannin haastattelun tavoitteena oli hakea esitutkinnan

ongelmakohtien lisäksi myös syyteharkinnan puutteita. Tällöin havaittiin ongelmat, jotka vaikuttavat syyttäjän kautta aina loppukäyttäjään asti.

1.5 Aineiston analysointi

Tutkimustulokset käsiteltiin laadullista analyysiä hyödyntäen. Tulosten avulla koostettiin tärkeimmät esitutkintaan liittyvät puutteet ja kehitysehdotukset syyttäjän ja käräjäoikeuden näkökulmasta. Tutkielmassa tarkasteltiin esitutkinnan ja esitutkintapöytäkirjan eri osien merkityksiä sekä syyttäjälle että käräjäoikeudelle. Laadullisen aineiston käsittely käsittää monia vaiheita, joista keskeisiltä osiltaan se on analyysiä sekä synteesiä. Analyysissa eritellään ja luokitellaan aineistoa, kun taas synteessissä pyritään luomaan kokonaiskuvaa ja esittämään asia uudessa perspektiivissä. (Hirsijärvi & Hurme, 2015, 143.) Haastattelututkimuksen alustavien analyysien tekeminen tulisi aloittaa mahdollisimman varhain, mielellään jo tutkimusaineistoa kerättyä (Ruusu vuori ym. 2010, 13-14). Koko analyysin perusta on aineiston kuvaileminen. Tällä pyritään kartoittamaan henkilöiden, tapahtumien tai kohteiden ominaisuuksia ja piirteitä. Tarkoituksena on pyrkiä vastaamaan kysymyksiin kuka, missä, milloin, kuinka paljon ja kuinka usein. Haastatteluun perustuvassa tutkimuksessa on haastavaa se, että haastatteluun osallistuvien osapuolten puhe voi sisältää monia merkityksiä. Sen vuoksi on tärkeää, että kuvauksissa ilmiö sijoitetaan paikkaan ja kulttuuriin, johon ilmiö kuuluu. Tällöin konteksti voidaan nähdä avaimena merkitysten ymmärtämiseen. (Hirsijärvi & Hurme, 2015, 145-146.)

Aineiston luokittelu kuuluu olennaisena osana analyysiin. Se luo pohjan haastatteluaineistolle, jotta haastatteluaineistoa voidaan myöhemmin tulkita ja yksinkertaistaa sekä tiivistää. Luokittelu on tärkeää, jotta voimme myöhemmin vertailla aineiston eri osia toisiinsa tai tyypitellä luokiteltuja asioita. Tätä voidaan kutsua aineiston yhdistelyksi. Siinä yritämme löytää luokkien esiintymisien välille yhtäläisyyksiä, säännönmukaisuuksia sekä samankaltaisuuksia. Tutkija tarkasteleekin luokiteltua aineistoa omasta ajatusmaailmastaan. Tutkijan tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään ilmiöitä monipuolisesti ja kehittää teoreettinen näkökulma tai malli, johon luokiteltu aineisto voidaan sijoittaa. (Hirsijärvi & Hurme, 2015, 147-150.)

Laadulliselle analyysille tyypillistä on, että aineisto ja tutkimusongelma ovat tiiviissä vuoropuhelussa keskenään. Aineisto ei tarjoa kovinkaan usein suoria vastauksia tutkimusongelmaan vaan tarvitaan analyyttisiä kysymyksiä, jotka tarkentuvat ja

muotoutuvat aineistoon tutustuttaessa. Jos aineisto on tallennettuna äänitiedostoksi, hyvä lähestymistapa aineistoon on litterointi. Sen avulla aineisto muuttuu helposti hallittavampaan muotoon. Litteroinnin tarkkuus tulee määrittää tutkimusintressin ja tutkimusanalyysin tarkkuustasoon. Litteroinnilla pystytään tarvittaessa myös rajaamaan aihetta, jos aineisto on liian laaja. Aineistoa ei ole järkevää litteroida kokonaan, vaan tekstistä voidaan valikoida purettavaksi tutkimusongelman kannalta olennaiset asiat. Aineiston rajaamisen tulee olla perusteltua ja rajauksen on oltava johdonmukainen. (Ruusu vuori ym. 2010, 13-14.)

2 KIRJALLISUUS

2.1 Esitutinnan määritelmä

Esitutinnalla tarkoitetaan selvityksen hankkimista rikoksesta epäillyn teosta mahdollista syyteharkintaa ja rikosoikeudenkäynnin valmistelua varten. Esitutkinta on rikosprosessin ensimmäinen vaihe ennen syyttäjän tekemää syyteharkintaa, oikeudenkäyntiä tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpanoa. (Tolvanen ym. 2011, 1.) Rikosprosessi määritellään lailla säännellyksi menettelyksi, jonka tarkoituksena on yksittäistapauksissa rangaistusvastuun toteuttaminen (Frände ym. 2017, 64). Tarkoituksena ei ole pelkästään osoittaa epäiltyä syylliseksi rikokseen vaan myös osoittaa, että epäilty henkilö ei ole syyllistynyt rangaistavaan tekoon. Esitutkinta on rikosprosessin välttämätön osa, koska ilman sitä rikos ei voi tulla syyteharkintaan eikä tuomioistuimen käsiteltäväksi (Helminen ym. 2014, 17, 31.) Rikosprosessissa rikoksentekijän oikeudellinen nimike vaihtuu asian etenemisen myötä epäilystä (esitutkinta) syytetyksi tai rikosasian vastaajaksi (oikeudenkäynti). (Linna 2019, 5)

Esitutkintalain (805/2011) 1 luvun 1§:n 1 momentin mukaan rikoksen esitutkinta toteutetaan esitutkintalain mukaisesti, jollei laissa toisin erikseen säädetä. Rikoksella tarkoitetaan laissa rangaistavaksi säädettyä tekoa. (Helminen ym. 2014, 17.) Esitutkintavaiheessa rikokseksi lasketaan myös sellaiset teot, joista tekijää ei lopulta syytetä rangaistusvastuusta vapautuvan seikan takia tai jonkin syyttäjättämisperusteen vuoksi (Rantaeskola ym. 2014, 27).

Esitutinnan toimittaa poliisi tai esitutkintaviranomainen, joita ovat rajavartio-, tulli- ja sotilasviranomaiset. Esitutkintaviranomaisten lisäksi myös syyttäjä osallistuu esitutkintaan. (ETL 2 luku 1§.) ETL 2 luvun 2§:n mukaan esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja, jona toimii

pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkinnanjohtajana saa toimia myös rikosylikonstaapeli tai ylikonstaapeli asian laatuun liittyvästä tai muusta vastaavasta perustellusta syystä. Tutkinnanjohtajan alainen on tutkija, joka toteuttaa epäiltyä koskevat kuulustelut sekä muut esitutkintatoimenpiteet. Tutkija myös toteuttaa tutkinnanjohtajan antamat tutkintaa koskevat määräykset ja suorittaa muut tutkijalle kuuluvat toimenpiteet. (Tolvanen ym. 2011, 25.)

Yksinkertaisissa ja selvissä tapauksissa esitutkinta voidaan toimittaa suppeana, jos siitä ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa (ETL 3 luku 14 §). Suppeassa esitutkinnassa voidaan käyttää täydelliseen esitutkintaan verrattuna kevyempiä menetelmiä (Tolvanen ym. 2011, 25). Suppeassa esitutkinnassa ei ole tutkinnanjohtajaa ja kuulustelukertomukseen merkitään vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö, joka voidaan kirjata kuulustelupöytäkirjan sijasta muuhun asiakirjaan (ETL 3 luku 14 §).

2.1.1 Esitutkinnan asianosaiset

Esitutkinnassa tulee selvittää, ketkä ovat jutun asianosaiset. Asianosaisia ovat asianomistaja, rikoksesta epäilty ja muu henkilö, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa. (ETL 2 luku 5.) Esitutkinnan päätehtävänä on saattaa syyteharkintaan henkilön tai henkilöiden menettely, joiden epäillään tehneen rikoksen (Helminen ym, 2014, 31). Rikoksesta epäilty on luonnollinen henkilö, johon voidaan kohdistaa rikosoikeudenkäynnissä rangaistusvaatimus ja jonka poliisi on tutkinnassa epäilyksi määritellyt (Tolvanen ym. 2011, 87). Poliisilla on itsellään harkintavalta keitä henkilöitä kulloinkin käsitellään epäiltyinä (HE 222/2011, 170).

Esitutkintalaissa ja lainsäädännössä ei ole määritelty asianomistajan käsitettä. Asianomistajaksi eli rikoksen uhriksi voidaan katsoa rikoksella loukatun tai vaarannetun oikeushyvän haltija ja jolle on syntynyt rikoksen kautta yksityinen oikeudellinen vaade. Asianomistajalla on oikeus vaatia rangaistusta epäillylle sekä vahingonkorvausta. (Rantaeskola ym, 2014, 36-37.) Asianomistajana voi olla tapauksesta riippuen joko luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö (Tolvanen ym. 2011, 87).

Muu henkilö asianosaisena voi olla rangaistusvastuun piiriin kuuluva oikeushenkilö, vakuutusyhtiö, työnantaja, Kansaneläkelaitos tai muu taho, jolle on siirtynyt asianomistajan oikeus vaatia asiassa vahingonkorvaus (Tolvanen ym. 2011, 88). Kyseinen esitutkintalain

kohta on kirjoitettu väljään muotoon, jotta se mahdollistaisi tapauskohtaisen harkinnan ja riittävän joustavuuden asianosaisaseman määräytymisessä (HE 222/2011, 170).

2.1.2 Esitutinnan periaatteita

Esitutkintaperiaatteet kuuluvat vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden piiriin (Launiala 2013, 35). ETL 4 luvussa on säädetty esitutkintaperiaatteista ja esitutkintaan osallistuvien oikeuksista. ETL 4 luvun 1§:ssä on säädetty tasapuolisuusperiaatteesta, jonka mukaan esitutkinnassa on otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. Myös objektiviteettiperiaatteeksi kutsutun periaatteen tavoitteena on aineellisen totuuden selvittäminen tutkittavassa asiassa (Tolvanen ym. 2011, 34). Tasapuolisuusperiaatteen mukaan virkamiesten tulee kohdella tasapuolisesti kaikkia henkilöitä virkatoiminnassaan. Rikoksen tutkijalla ei saisi olla ennakkokäsityksiä, eikä hän saisi pyrkiä mihinkään tiettyyn lopputulokseen. Tasapuolisuuteen velvoitetaan PL 6 §:ssä, joka sisältää muun muassa syrjintäkiellon. (Helminen ym, 2014, 17.)

ETL 4 luvun 2§:n mukaan rikoksesta epäiltyyn sovelletaan aina syyttömyysolettamaa. Sen vuoksi epäiltyä on kohdeltava esitutkinnassa syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Syyttömyysolettama kuuluu oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustekijöihin. Syyttömyysolettaman tausta-ajatuksena on, että osa epäilyistä osoittautuu vääriksi tai jää toteennäyttämättä. Sen vuoksi pyritään minimoimaan epäilyistä johtuvat haitalliset seuraamukset. (HE 222/2011, 192.) Esitutkinnassa syyttömyysolettamaperiaatteen vuoksi rikoksen tekijää ei kutsuta kyseisellä nimellä vaan häntä kutsutaan epäillyksi (Helminen ym, 2014, 17).

ETL 4 luvun 3§:n nojalla rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään. Tätä oikeutta kutsutaan itsekriminointisuojuksi. Sen mukaan rikoksesta epäillyn ei tarvitse lausua esitutkinnassa muuta kuin henkilö- ja yhteystietonsa, eikä hänellä ole velvollisuutta pysyä totuudessa (Tolvanen ym. 2011, 34). ETL 7 luvun 10 §:n mukaan epäillylle on ilmoitettava ennen kuulustelua oikeudesta itsekriminointisuojaan. Syytetyn vaitiolo voidaan ottaa huomioon harkittaessa syyttäjän esittämän todistelun vakuuttavuutta, jos tilanne olisi antanut aiheen vaatia syytetyn selitystä (HE 222/2011, 192).

ETL 4 luvun 4§:n suhteellisuusperiaatteen mukaan esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettava suhteessa selvitettävään rikokseen, asian selvittämistarpeeseen tai toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin nähden. Säännöksen mukaan arvioinnissa on annettava merkitystä rikoksen laajuudelle ja vakavuudelle, selvitettävän asian selvitystarpeelle sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilöön liittyville seikoille. (Tolvanen ym. 2011, 36.)

ETL 4 luvun 5§:n mukaan esitutkinnassa on noudatettava lisäksi vähimmän haitan periaatetta, jonka mukaan kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin se on esitutkinnan tarkoituksen saavuttamiseksi välttämätöntä. Kenellekään ei saa esitutkintatoimenpiteillä aiheuttaa tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Vähimmän haitan periaate rajoittaa erityisesti pakkokeinojen käyttöä, mutta sitä on sovellettava myös esimerkiksi kuulustelujen järjestämisessä. (Helminen ym. 2014, 100.)

ETL 4 luvun 6§:ssä on säädetty hienotunteisuusperiaatteesta, jonka mukaan esitutkinnan asianosaisia ja muita esitutkintaan osallistuvia on kohdeltava hienotunteisesti. Hienotunteisuusperiaate koskee kaikkia esitutkintaan osallistuvia henkilöitä. (Tolvanen ym. 2011, 34-37.) Esitutkintatoimenpiteiden suorittamisessa tulee välttää kenenkään leimaamista epäilyksen alaiseksi. Huomioon on otettava myös kohteena olevan henkilön ikä, terveydentila sekä häveliäisyysnäkökohdat. (HE 222/2011, 194).

2.2 Esitutkinnan vaiheet

2.2.1 Ilmoituksen kirjaaminen

Rikos voi tulla poliisin tietoon usealla eri tavalla. Suurin osa rikoksista tulee esitutkintaan poliisin oman havainnon, valvonnan tai rikostiedustelun kautta. Myös toinen yleinen tapa on, että rikoksen uhri eli asianomistaja tekee ilmoituksen teosta, jota hän epäilee rikokseksi. Mahdollista on myös, että ulkopuolinen ihminen tekee rikosilmoituksen poliisille. (Tolvanen ym. 2011, 51.)

Rikoksesta voidaan tehdä ilmoitus henkilökohtaisesti, asiamiehen välityksellä, puhelimitse tai kirjallisesti. Vähäisten omaisuus- ja vahingontekorikosten osalta mahdollista on tehdä sähköinen rikosilmoitus internetissä. Sähköisesti tehty rikosilmoitus ohjautuu automaattisesti oikealle poliisiyksikölle. Jos tapahtumapaikka ei ole tiedossa tai teko on

tehty ulkomailla, rikosilmoituksen tekeminen internetin kautta ei ole mahdollista. (Helminen ym. 2014, 279-280.)

Kun poliisille ilmoitetaan rikos tai tapahtuma, jota ilmoittaja epäilee rikokseksi, poliisin on viipymättä kirjattava ilmoitus (ETL 3 luku 1§). Esitutkintaviranomaisen on kirjattava ilmoitus merkitsemällä esitutkinnan toimittamista varten tarvittavat tiedot tapahtumasta ja asianosaisista (EPSA 1 luku 1§). Jos ilmoitus on epäselvä tai puutteellinen, ilmoituksen tekijää on tarvittaessa kehotettava täsmentämään tai täydentämään sitä (ETL 3 luku 1§). Ilmoituksen kirjaamisessa on matalampi kynnys, kuin itse esitutkinnan aloittamisessa (Tolvanen ym. 2011, 53). Poliisi voi myös ETL:n 11 luvun 9§:n 1 kohdan perusteella ilmaista käsityksensä, onko asianomistajan kuvailema tapahtuma sen mielestä rikos.

Ilmoitus rikoksesta voidaan tehdä mille tahansa esitutkintaviranomaiselle. Jos ilmoitus tehdään esitutkintaviranomaiselle, jonka tehtäviin se ei kuulu, vastaanottajan on kirjattava asia vastaanotetuksi. Vastaanottajan on myös toimitettava ilmoitus sekä mahdollinen aineisto asianomaiselle esitutkintaviranomaiselle, jonka on välittömästi kirjattava ilmoitus. (ETL 3 luku 2§.) Rikosten tutkinta suoritetaan ns. alueperiaatteen mukaisesti. Poliisin hallinnosta annetun lain 15 c §:ssä on säännöksiä poliisimiehen toimialueesta ja näitä säädöksiä on noudatettava myös esitutkinnassa ilmoituksen vastaanotto vaiheessa. Rikosilmoituksen siirto sille kuuluvalla esitutkintaviranomaiselle on säädetty lähinnä sen vuoksi, että ilmoituksen tehnyt henkilö voisi esitutkinnan alusta lähtien tietää, kuka rikoksen tutkinnasta vastaa. (Helminen ym. 2014, 290-293.)

Poliisihallitus on antanut ohjeen 17.12.2013 nro 2020/2013/5231 tietojen kirjaamisesta poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA). Ohjeen tavoitteena on yhdenmukaistaa ilmoitusten kirjaamisen menettely. PATJA-ohjeen mukaan rikosilmoituksen vastaanottamisen ja kirjaamisen suorittavan henkilön tulee olla poliisimies tai muu tehtävään koulutuksen saanut virkamies, jonka on tunnettava ja osattava käyttää PATJA-järjestelmää. PATJA-järjestelmään kirjataan muun muassa poliisille tehdyt ilmoitukset ja rikosten johdosta tehdyt toimenpiteet. Rikosilmoitus eli R-ilmoitusten lisäksi kirjataan S-ilmoituksia eli mm. virka-apu, poliisitutkinta ja ulkomaalaisasioista sekä P-ilmoituksia poliisilakiperusteisen kiinnioton lomaketta kirjattaessa. (Helminen ym. 2014, 294-295.)

Rikosilmoituksen keskeisin osa on selostusosa. Selostuksen tiivistelmään on kirjattava lyhyt kuvaus tapahtuneesta niin, että siitä käyvät ilmi teko, tekopaikka ja tekotapa. Selostusosaan

kirjataan kuvaus tapahtumista siten, että siitä käy ilmi rikoksen tunnusmerkistö, tekotapa ja seuraukset. (PATJA-ohje.) Omaisuuteen kohdistuneen rikoksen osalta on suuresti merkitystä esim. sillä, että miten rikos on tehty ja kuinka arvokkaaseen omaisuuteen rikos on kohdistunut. Tällaisessa tapauksessa asianomistaja voi tarvita ilmoitusta, kun hakee valtiolta tai vakuutusyhtiöltä korvauksia rikosvahingosta. (Helminen ym. 2014, 296-297.)

2.2.2 Aloittaminen

Poliisin on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty (ETL 3 luku 3§). Pelkkä väite rikoksesta ei kuitenkaan riitä vaan rikokselle tulee olla konkreettiset perusteet (Tolvanen ym. 2011, 53). Rikosepäily koskee tosiseikkoja ja poliisin tulee ennen esitutkinnan aloittamista selvittää ovatko esitutkinnan aloittamisen edellytykset olemassa (Helminen ym. 2014, 298.). Poliisin tulee hankkia selvitys tosiseikoista ja varmistaa, ettei ketään aiheettomasti aseteta rikoksesta epäillyn asemaan (ETL 3 luku 3§). Ilmoituksen tekijän ei tarvitse itse nimetä rikostunnusmerkistöä ja poliisin tulee punnita ilmoittajan esittämiä tosiseikkoja. Jos rikos näyttää riidattomalle eli poliisin täydennykseksi selvittämät tosiseikat eivät toteuta minkään rikoksen tunnusmerkistöä, esitutkintaa ei aloiteta. Tarvittaessa tutkinnanjohtaja päättää toimitetaanko esitutkintaa. (Tolvanen ym. 2011, 53.)

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän on oltava tutkinnassa läheisessä kanssakäymisessä ja yhteistyössä heti sen jälkeen, kun esitutkintaviranomainen on saanut tietoonsa tulleen rikostapahtuman kirjattua (Helminen ym. 2014, 309). Esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava syyttäjälle asiasta, jossa rikoksesta epäiltynä on poliisimies. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä, jos asia käsitellään sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa säädetyistä menettelyistä. Syyttäjälle on lisäksi ilmoitettava tutkittavaksi tulleesta rikoksesta, jonka esitutkintaviranomaiset ja syyttäjänviranomaiset ovat päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai josta syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan. (ETL 5 luku 1§). Ilmoitus tulee tehdä tutkittavaksi tulleissa rikosasioissa, jossa vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta vankeutta tai enemmän. Ilmoitus tulee myös tehdä, jos asiaan voidaan oletettavan liittyvän epäillyn vangitseminen, matkustuskielto tai muu merkittävä pakkokeino tai siihen liittyä lastensuojelutoimia. Esitutkintaviranomainen voi myös tehdä ilmoituksen, jos hän pitää sitä tarpeellisena tai syyttäjänviranomainen on pyytänyt asiasta ilmoittamaan. (Esitutkinta yhteistyötä koskeva ohje, 2013, sivut 9-13.)

Asianomistajarikoksissa syyttäjä saa nostaa syytteen ainoastaan asianomistajan vaatimuksesta. Esitutkinta toteutetaan vain, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle vaativansa rikokseen syyllistyneelle rangaistusta. Asianomistajarikoksen esitutkinta voidaan aloittaa ilman rangaistusvaatimusta, vaikkei asianomistaja vielä tiedä rikoksesta eikä tutkintaa voida siirtää rikoksen selvittämistä vaarantamatta. Syyttäjä voi myös yleisen edun sitä vaatiessa nostaa syytteen asianomistajarikoksessa ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta. (ETL 3 luku 4§.)

2.2.3 Toimittaminen

Esitutkinnan tarkoituksena on hankkia selvitys siitä, onko riittävää aihetta syytteen nostamiseen (Helminen ym. 2014, 321). Esitutkinnassa on selvitettävä asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat (ETL 1 luku 2§). Selvityksen laajuus ja laatu ovat tapauskohtaisia. Selvittäminen laadun edellyttämällä tavalla pitää sisällään sen, että tutkintaa on suunnattava tarpeeksi voimavaroja ja henkilöstöä. Tehokkuuden yksi ulottuvuus on, että tapaus tulee tutkia sitä perusteellisemmin mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys. (HE 222/2011, 161.) Keskeisin esitutkinnassa selvitettävä kysymys on se, onko rikokseksi epäilty teko tai laiminlyönti rikos. Jos näin todetaan olevan, on selvitettävä kuka tai ketkä ovat syyllistyneet tekijänä taikka osallisina. (Helminen ym. 2014, 322.)

Teko-olosuhteilla esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetaan rikoksen yksilöintiperusteita, kuten tekoaikaa ja -paikkaa sekä rikoksen tunnusmerkistötekijöitä (Helminen ym. 2014, 323). Rikoksella aiheutettu vahinko taas on selvitettävä silloin, kun rikoksen tunnusmerkistö edellyttää vahingon syntymistä tai kun vahingon määrällä on merkitystä rikosoikeudellisen arvostelun kannalta. Vahingon määrän selvittäminen, on tarpeen esimerkiksi silloin, kun selvittäminen vaikuttaa siihen, onko tekoa pidettävä varkautena vai törkeänä varkautena. (HE 82/1995. 156-157.) Rikos ei saisi olla myöskään taloudellisesti kannattavaa, joten tämän takia on selvitettävä rikoksella saatu hyöty. Rikosprosessimenettelyllä pyritään mahdollisuuksien mukaan saamaan laitton rikoshyöty pois rikoksen osallisilta ja hyödyn saajilta. Esitutkinnassa on selvitettävä myös asianosaiset, jotka ovat esitutkintalain 2 luvun 5 §:n mukaan asianomistaja, rikoksesta epäilty ja muu henkilö, jonka oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos ja sen selvittäminen voivat vaikuttaa. (Helminen ym. 2014, 324-325.) Esitutkinnassa on selvitettävä myös seuraamuksen määräämisistä varten tarvittavat seikat,

joita ovat mm. rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen liittyvät seikat (HE 222/2011, 161-162).

Esitutkinnassa on selvitettävä myös mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi. Asianomistajalta on myös selvitettävä hänen yksityisoikeudellinen vaatimuksensa, jos hän on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimuksiaan ja se suostuvatko asianomistaja ja rikoksesta epäilty asian käsittelemiseen kärjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä. (ETL 1 luku 2§.) Yksityisoikeudellisella vaatimuksella tarkoitetaan vahingonkorvausvaatimusta henkilö-, esine- tai varallisuusvahingon johdosta, mutta myös pois joutuneen esineen hallinnanpalautusta oikealle omistajalle tai haltijalle (Helminen ym. 2014, 331). Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus on selvitettävä, vaikka sillä ei olisi vaikutusta teon rikosoikeudelliseen arviointiin (Jokela 2018, 168). Syyttäjällä ei ole velvollisuutta ajaa muun kuin asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta (ROL 3 luku 9§). Syyttäjä voi ajaa kuitenkin sellaisten tahojen vaatimuksia, joille asianomistajan oikeus on siirtynyt (HE 82/1995, 58). Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti ja että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa, tai asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä (ETL 1 luku 2§).

Esitutkintalaissa ei ole säädetty esitutkintatoimenpiteistä, koska esitutkintatoimenpiteiden sisältö kussakin yksittäistapauksessa riippuu jossakin määrin asiayhteydestä (HE 82/1995, 166-167). Esitutkinnassa käytetään kuitenkin myös pakkokeinolaista ja poliisilaista tulevia toimivaltuuksia ja niiden mukaisia toimenpiteitä voidaan katsoa esitutkintatoimenpiteiksi. Esitutkintatoimenpiteet voidaan näiden avulla jaotella taktiseen ja tekniseen tutkintaan. Taktiseen rikostutkintaan kuuluvat mm. tiedustelut, alustavat puhuttelut, kuulustelut ja suurin osa todistelusta, jotka voidaan katsoa rikosta koskevien tietojen hankinnaksi. Teknisellä rikostutkinnalla tarkoitetaan esineellisten todisteiden, kuten rikosjälkien ja muiden ”mykkien todistajien” tallentamista ja hyödyntämistä todisteina. Tekniseen tutkintaan kuuluvat erilaiset laboratoriotutkimukset sekä rikospaikan tutkinta. (Helminen ym. 2014, 333-334.)

Esitutkinta tulee toimittaa ilman aiheetonta viivytystä. Jos epäilty on alle 18-vuotias nuori henkilö tai alle 15-vuotias lapsi esitutkinta on toimitettava kiireellisesti. (ETL 3 luku 11§.) Asianosaisten oikeusturvan ja todistelun luotettavuuden turvaamiseksi asiat on tutkittava joutuisasti, mutta kuitenkin huolellisesti ja oikeusturvaa vaarantamatta. Vanhentumisriksi on selvitettävä esitutkinnan alussa ja tutkinta pitää suunnitella siten, että esitutkintapöytäkirja on syyttäjän käytettävissä hyvissä ajoin ennen syyteoikeuden vanhentumista. (Tolvanen ym. 2011, 57-58.) Tutkintatoimenpiteitä voidaan olosuhteiden sitä edellyttäessä asettaa myös tärkeysjärjestykseen (ETL 3 luku 11§). Esimerkkeinä on mm. lähiaikoina vanhentumassa oleva rikos tai rikos, jolla on rikoksesta epäillyn virka- tai työtehtävien suorittamisen kannalta merkitystä (HE 222/2010, 189).

Esitutkinnassa poliisin tehtävänä on hankkia näyttö rikosasiaan. Syyttäjällä taas on todistustaakka rikosasiassa (Rautio & Frände 2016, 40). Rikosasioissa näyttö- eli tuomitsemiskynnys määritellään siten, että syytetyn syyllisyydestä ei jää varteenotettavaa epäilyä. Rikosasian todisteluharkinnassa on otettava kantaa siihen, mitä on tapahtunut ja mikä rooli syytetyllä on näihin tapahtumiin. Rikostunnusmerkistön syyksilukeminen edellyttää kuitenkin myös faktatasoa pidemmälle menemistä. Tällä tarkoitetaan oikeuskysymyksiin vastaamista, kuten tahallisuutta, tuottamusta tai hätävarjelua koskevien oikeusnormien soveltamista. (Pölonen & Tapanila 2015, 82-83.) Tahallisuus on tässä erityisasemassa, koska ei ole mahdollista täysin yksiselitteisesti selvittää, mitä epäilty on halunnut tai ajatellut toteuttaessaan tunnusmerkistön mukaisen teon. Asiassa riittää, että näytetään toteen konkreettiset olosuhteet, jotka yleisen elämäkokemuksen mukaan kuuluvat tahalliseen toimintaan tai laiminlyöntiin. (Rautio & Frände 2016, 40). Todistusharkinnassa onkin kyse sekä näytön arvioinnista että myös oikeuskysymyksistä. Näyttökysymykset liittyvät taas todisteiden ja faktojen väliseen suhteeseen. (Pölonen & Tapanila 2015, 83.) Tuomarilla on vapaa todistusharkinta siitä, että onko kaikki varteenotettavat epäilyt vastaajan rikosoikeudellisesta vastuusta kyetty sulkemaan pois. Tässä arvioinnissa erityinen merkitys on kannanotolla siihen, että onko rikosasiaa riittävästi selvitetty esitutkinnassa. Syytteen hylkääminen voidaan käsittää omaksi perustekseen, jos tutkinnassa on vakavia puutteita. Ne voidaan nähdä myös luovan varteenotettavan epäilyn vastaajan syyllisyydestä. (Rautio & Frände 2016, 41).

2.2.4 Päättäminen

Ennen esitutkinnan päättämistä asianosaisille on varattava tilaisuus antaa poliisille loppulausunto esitutkinta-aineiston riittävydestä, näytön arvioinnista, oikeuskysymyksistä tai muista asian käsittelyn kannalta tärkeistä seikoista. Loppulausunto voidaan jättää pyytämättä, jos asian laatu ja laajuus, rikoksen vähäisyys tai muut vastaavat seikat huomioon ottaen on syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn kannalta ilmeisen tarpeetonta. Loppulausuntomenettely ei ole siis pakollinen esitutkinnan lopettamistoimenpide, vaan päätöksen tekee tutkinnanjohtaja, joka tarvittaessa kuulee syyttäjää toimenpiteen tarpeellisuudesta. (ETL 10 luku 1§.) Asianosaiselle on kuitenkin annettava tilaisuus lausunnon antamiseen, jos hän sitä pyytää (HE 222/2010, 234). Loppulausunto hankitaan siinä vaiheessa, kun tutkinnassa on jo hankittu kaikki tarpeelliset todisteet ja aineisto. Loppulausuntomenettely on keskeinen osa poliisin ja syyttäjän välistä yhteistyötä (Tolvanen ym. 2011, 65). Loppulausunto olisi tärkeää antaa vähänkään suuremmissa jutuissa, koska se auttaa syyttäjää ja olisi siten prosessitaloudellisesti taloudellista. Jos loppulausuntoa ei ole annettu, syyttäjä ei tiedä mitä syytteeseen tullaan vastaamaan. Tällöin syyttäjä saattaa nimetä monta tarpeetonta todistajaa niissäkin tilanteissa, joissa vastaaja avustajan puoleen kääntyttyään tunnustaa sellaista, jonka on esitutkinnassa kiistänyt. Loppulausuntomenettelyssä näkemyksiään voivat esitellä vain asianosaiset. Jos loppulausuntojen perusteella on vielä tarve kuulla esimerkiksi todistajaa, kysymys on todistajan kuulemisesta eikä loppulausunnosta. (Helminen ym. 2014, 344-334.)

Yleisin tapa päättää esitutkinta on toimittaa asia syyteharkintaan syyttäjälle tai rangaistusmääräyksen taikka rikesakkomääräyksen antamista varten. Esitutkinta on valmis vasta, kun on saatu riittävä selvitys asioista, jotka on esitutkinnassa selvitettävä (HE 52/2002, 32). Esitutkinta päätetään kuitenkin saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi, jos tutkinnassa on selvinnyt, ettei rikosta ole tehty. Myöskään, jos asiassa ei voida nostaa ketään vastaan syytettä tai esittää muuta rikokseen perustuvaa julkisoikeudellista vaatimusta asiaa ei toimiteta syyttäjälle. (ETL 10 luku 2§.) Syytekynnyksen ylittyminen on syyttäjän harkittavissa. Asia on saatettava syyttäjän ratkaistavaksi, vaikka poliisin mukaan näyttö ei olisikaan riittävä langettavaan tuomioon. Syytteen nostamiseen riittää, että on todennäköisiä syytä syyllisyyden tueksi. Jos on riidatonta, että esitutkinnassa selvitetty tapahtumankulku ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä, esitutkinta voidaan päättää. Asiaa ei tarvitse myöskään saattaa syyteharkintaan, kun rikoksesta epäilty on alle 15-vuotias, kuollut tai syyteoikeus on vanhentunut. (Tolvanen ym. 2011, 66.)

Esitutkintaa ei toimiteta syyttäjälle käsiteltäväksi, jos poliisi on päättänyt luopua toimenpiteistä tai kun syyttäjä on päättänyt esitutkinnan rajoittamisesta. Toimenpiteistä luopuminen päättämistoimenpiteenä tarkoittaa, että poliisi esitutkinnan alussa tai sen aikana katsoo, että rikoksen kokonaisarvioon perustuen asiaa ei ole syytä saattaa syyttäjälle syyteharkintaan. (Helminen ym. 2014, 367.) Esitutkinta saadaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia (ETL 3 luku 9§). Poliisin valta toimenpiteistä luopumiselle on selvästi rajoitetumpi kuin syyttäjän oikeus syyttämättä jättämiseen. Harkittaessa toimenpiteistä luopumista poliisin tulee noudattaa johdonmukaista linjaa ja ennen kaikkea yhdenvertaisuuden periaatetta. (Helminen ym. 2014, 376-377.)

Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. (ETL 3 luku 10§). Tutkintaa voidaan rajoittaa vain tapauksissa, joissa syyttäjä ja tutkinnanjohtaja ovat rajoittamisesta samaa mieltä. Tutkinnan rajoittamista on myös syytä välttää oikeudellisesti tulkinnanvaraisissa kysymyksissä. (Tolvanen ym. 2011, 61-62.) Syyttäjä saa myös rajoittaa tutkintaa myös tarpeettomien tai kohtuuttomien kustannusten välttämiseksi (ETL 3 luku 10§). Epäillyn rikoksen nimike voi antaa suuntaa harkintaan, onko kyseinen rikos erityisen työläästi selvitettävä muihin samanlaisiin verrattuna (HE 222/2010, 234). Päätös rajoittamisesta ei ole välttämättä lopullinen, vaan esitutkinta on aloitettava uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua syytä. (ETL 3 luku 10§).

Esitutkinnan ollessa päättymäisillään on hyvä tarkistaa ja arvioida, että onko kaikki tarvittavat toimenpiteet tehty. Esitutkintapöytäkirjaa tulisi arvioida ulkopuolisin silmin ja millaisena se näyttäytyy heille. Esitutkinnan päätyttyä on hyödyllistä olla tarkastuslista apuvälineenä, jolla voitaisiin varmistaa, onko vaadittavat toimenpiteet suoritettu. (Rantaeskola 2019, 362)

2.3 Esitutkintapöytäkirja

2.3.1 Esitutkintapöytäkirjan merkitys

Esitutkinnan päätyttyä on siitä kertyneestä aineistosta laadittava esitutkinnan käsittelykielellä esitutkintapöytäkirja, jos se tarvitaan asian jatkokäsittelyä varten (ETL 9 luku 6 §). Esitutkintapöytäkirjalla on merkitystä syyttäjälle syyteharkinnan perustana sekä oikeudenkäynnissä. Sillä on myös merkitystä asianomistajalle asianomistajarikoksen syytteen nostamiseksi tapauksissa, joissa syyttäjä ei nosta syytettä sekä rikosvahinkolaissa tarkoitetun korvauksen tai vahingonkorvauksen hakemista varten. Esitutkintapöytäkirja on myös tarpeellinen tuomioistuimelle ja ennen kaikkea puheenjohtajalle suunniteltaessa valmisteluistuntoa ja pääkäsittelyä. Esitutkintapöytäkirja toimii myös kirjallisena todisteena poliisin kirjaamien seikkojen ja joissain tapauksissa myös kuulustelukertomusten osalta. (Helminen ym. 2014, 352-353.)

Esitutkintapöytäkirjan laadinnan tulisi olla yhdenmukaista esitutkinnan kohteeksi joutuvien henkilöiden oikeusturvan kannalta. Esitutkintapöytäkirjan kirjaamisessa tulisi noudattaa samoja kirjaamisperiaatteita käytännön tutkintatyön ja koulutuksen vuoksi. (Helminen ym. 2014, 353.) Esitutkintapöytäkirja laaditaan asianomistajaa varten asianomistajarikoksissa, joissa ei vielä tiedetä, tuleeko syyttäjä nostamaan syytteen tai yhtymään asianomistajan syytteeseen. Esitutkintapöytäkirja on laadittava myös asianomistajaa varten tilanteissa, joissa asianomistaja pyytää jäljennöstä pöytäkirjasta esimerkiksi erillisenä rikosjutusta käytävää vahingonkorvausoikeudenkäyntiä tai vakuuskorvauksen hakemista varten. Esitutkintapöytäkirja on laadittava aina, kun asianosainen pyytää siitä jäljennöksen. Esitutkintapöytäkirja on tarvittaessa laadittava myös myöhemmin, jos syy sille ilmaantuu. (Helminen ym. 2014, 353.)

Esitutkintapöytäkirjasta on lähetettävä jäljennös rikoksesta epäillylle, puolustajalle ja asianomistajalle määrätulle oikeudenkäyntiavustajalle (ETL 9 luku 6 §). Syyttäjälle on lähetettävä kaksi kopiota esitutkintapöytäkirjasta, joiden ei tarvitse olla oikeaksi todistettuja (Helminen ym. 2014, 353). Syyttäjän on puolestaan toimitettava tuomioistuimelle kirjalliset todisteet, todisteena käytettävät esineet, esitutkintapöytäkirja ja muut asian käsittelemistä varten tarpeelliset asiakirjat tuomioistuimen määräämällä tavalla haastehakemuksen yhteydessä tai viipymättä syytteen nostamisen jälkeen (ROL 5 luku 4§). Jos syyteharkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä tarvitaan alkuperäisiä asiakirjoja, esineitä ja tallenteina todisteina, toimitetaan ne syyteharkintaan lähtevän esitutkintapöytäkirjan

yhteydessä. Alkuperäiset asiakirjat ja muut todisteet on palautettava takaisin poliisille arkistoitavaksi ja säilytettäväksi, kunnes toisin määrätään. (Helminen ym. 2014, 354.)

2.3.2 Sisältö

Esitutkintapöytäkirjaan on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä niiden yhteydessä tehdyistä esitutkinnassa selvitettäviä asioita koskevista havainnoista. Esitutkintapöytäkirjaan on lisäksi liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat, tallenteet ja valokuvat, jos niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Esitutkintapöytäkirjaan on merkittävä myös esitutkinnassa kuultujen henkilöiden kieli. Pöytäkirjassa tulee olla merkintä, jos asianosaista on kuultu tai kuulusteltu tulkin avustuksella, asiakirjan osa tai yhteenvedo asiakirjasta on käännetty asianosaiselle suullisesti tai asianosainen on luopunut oikeudestaan asiakirjan käännökseen. (ETL 9 luku 6 §.) Esitutkintapöytäkirjasta ei saa jättää pois mitään asiaan vaikuttavaa, mutta toisaalta siihen ei saa laittaa aineistoa, jolla ei ole tutkittavassa asiassa merkitystä. Esimerkiksi kuulustelupöytäkirjoja otettaessa ei voi jättää pois sellaisen todistajan kuulustelupöytäkirjaa, joka kertoo eri tavalla kuin muut todistajat ja jonka kertomuksella ei vahvisteta epäiltyä kohtaan esitettyä näyttöä. Mikäli kuulusteltava on kertonut useammassa kuulustelussa eri tavalla, on kaikki kuulustelupöytäkirjat laitettava esitutkintapöytäkirjaan. (Helminen ym. 2014, 355-356.) Jos kuulusteltavan asema on esitutkinnan aikana muuttunut todistajasta epäillyksi, ei hänen kuulustelukertomaansa todistajana voida sisällyttää esitutkintapöytäkirjaan, joka toimitetaan syyttäjälle tai tuomioistuimelle (LaVM 9/1986, 8). Esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jota ei oteta esitutkintapöytäkirjaan, tehdään kuitenkin merkintä esitutkintapöytäkirjaan (ETL 9 luku 6 §).

Esitutkintapöytäkirjan sisällöstä ja laadinnasta on tarkemmin säädetty poliisihallituksen käsikirjassa ”käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, POL-2016-8514”. Käsikirjan tarkoituksena on yhdenmukaistaa esitutkintapöytäkirjojen laadintaa. Käsikirjalla pyritään siihen, että esitutkintapöytäkirjat laadittaisiin samojen periaatteiden mukaisesti kaikissa poliisiyksiköissä. Käsikirja koskee esitutkintaa, suppeaa esitutkintaa, rangaistusvaatimus- ja rikesakkomenettelyssä laadittavaa esitutkintapöytäkirjaa sekä soveltuvin osin poliisitutkintaa. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 3.)

Esitutkintapöytäkirja koostuu kansilehdestä, sisällysluettelosta, ilmoituksesta, johdannosta, kuulustelupöytäkirjoista, merkinnöistä, loppulausunnoista ja liitteistä. Kansilehden

tarkoituksena on esitellä henkilöt, asiat ja asiayhteydet, joita käsitellään esitutkintapöytäkirjassa. Kansilehden perusteella on voitava varmuudella todeta muun muassa asiaan liittyvien henkilöiden yksilöintitiedot siinä muodossa missä ne esiintyvät virallisissa rekistereissä, kuten väestö- tai kaupparekistereissä. Kansilehdellä pitää näkyä myös mm. Rikos tai tapahtuma, rikosten lukumäärä sekä tapahtumapaikka ja -aika. Jos tarkkaa tapahtuma-aikaa ei ole tiedossa, merkitään aikaisin ja myöhäisin mahdollinen tapahtuma-aika. kansilehdellä on myös näkyvillä mahdolliset lisämerkinnät, mikäli kyseessä on nuori henkilö, henkilö on ollut pidätettynä tai vangittuna tai jos asialla on edellytykset kirjalliseen menettelyyn. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 6-9.)

Sisällysluettelo tehdään vain tarvittaessa ja sen tekemistä pidetäänkin suositeltavana vain laajemmissa jutuissa. Myös johdanto tehdään vain, jos tutkittavan asian laajuus tai muu syy sitä edellyttää. Johdanto voidaan kirjata tutkintailmoituksen selostusosaan tai erilliselle asiakirjalle. Johdanto helpottaa asiaan perehtymistä ja hallintaa, palvelee haastehakemuksen ja syyttämättäjäättämispäätöksen laadintaa sekä toimii mahdollisen asiaesittelyn pohjana. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 10, 12.)

Tutkintailmoitus sijoitetaan esitutkintapöytäkirjaan kansilehden ja mahdollisen sisällysluettelon ja johdannon jälkeen. Esitutkintapöytäkirjaan sisällytetään tutkintailmoituksen viimeisin versio ja perusilmoitus sijoitetaan pöytäkirjan liitteeksi, jos tällä on jatkokäsittelyn kannalta merkitystä. Myös asianomistajan tai muun henkilön tekemä rikosilmoitus voidaan liittää kopiona esitutkintapöytäkirjaan. Tapahtumaselostukseen kirjataan teon tunnusmerkistökijät ja kirjaamisessa tulee pyrkiä johdonmukaiseen kerrontaan. Tapahtumapaikalla tehtyjä havaintoja ja mahdollisia todistusaineistohavaintoja ei kirjata selostukseen yleislausekkein, vaan tapahtumaselostuksesta on ilmettävä tarkoin kuka tai ketkä havainnon tekivät ja missä ja koska se tehtiin. Tapahtumapaikalla tehdyt havainnot on pyrittävä dokumentoimaan myös valokuvaamalla, videoimalla tai havaintopiirroksin. Nämä liitetään tarvittaessa esitutkintapöytäkirjan liitteiksi myöhemmin. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 10-11.)

Kuulustelupöytäkirjat on liitettävä esitutkintapöytäkirjaan ensin kuulusteltavan aseman mukaisiin ryhmiin. Ensimmäisinä tulee asianomistajien, toisena rikoksista epäiltyjen, kolmantena alle 15-vuotiaiden rikollisesta teosta epäiltyjen ja neljäntenä todistajien kuulustelukertomukset. Muussa asemassa kuullun henkilön kuulustelupöytäkirja sijoitetaan asian kannalta tarkoituksen mukaiseen kohtaan esimerkiksi epäillyn tai asianomistajan yhteyteen. Ryhmien sisällä kuulustelupöytäkirjat järjestetään niin, että niissä käsitellyistä

asioista muodostuu lukijalle mahdollisimman selkeä kokonaiskuva. Samaa henkilöä koskevat kuulustelupöytäkirjat on kuitenkin sijoitettava peräkkäin kuulustelujen suorittamisjärjestyksessä. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 13.) Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä mm. kuulustelun alkamis- ja päättymisaika, paikka, kuulustelija sekä muut läsnäolijat. Merkittävää on myös kuulusteltavan henkilötiedot, siviilisääty, elatusvelvollisuus, tulot ja sotilasarvo. Kuulustelupöytäkirjaan on merkittävä epäillyn mahdollinen suostumus tuomitsemisesta yhdyskuntapalveluun, kuulusteltavan asema esitutkinnassa ja sen muuttuminen sekä esitutkintalain 7 luvun 10 §:ssä tarkoitettujen tiedustelujen ja ilmoitusten tekeminen. (EPSA 1 luku 2 §.)

Esitutkintapöytäkirjaan on merkittävä esitutkinnassa käytetyt pakkokeinot, joita tietoja tarvitaan syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä (EPSA 1 luku 4 §). Merkintä tulee tehdä ainakin jokaisesta esitutinnan aikana suoritetusta noudosta, kiinniottamisesta, pidättämisestä, vangitsemisesta, matkustuskiellosta, kotietsinnästä, takavarikosta, jäljentämisestä ja vakuustakavarikosta sekä muista pakkokeinoista, jos tietoa tarvitaan syyteharkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Syyttäjää varten on dokumentoitava myös kaikki ne tiedossa olevat seikat, joiden perusteella voidaan olettaa epäillyn karttavan oikeudenkäyntiä. Esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jota ei ole laitettu esitutkintapöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan, ellei laissa toisin säädetä. Tällaisia voivat olla mm. kuulustelukertomukset, joita ei ole katsottu tarpeelliseksi sisällyttää pöytäkirjaan. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 15.)

Liitteet ovat osa esitutkintapöytäkirjaa ja ne sijoitetaan esitutkintapöytäkirjalle viimeiseksi. Esitutkintapöytäkirjaan on liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, jos niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Liitteiden määrän suhteen on käytettävä tarpeellisuusharkintaa, jotta esitutkintapöytäkirja ei paisu liian suureksi ja vaikeuta pöytäkirjan käytettävyyttä. Esitutkintapöytäkirjaan on liitettävä pöytäkirja ja mahdollinen päätös voimassa olevasta takavarikosta, vakuustakavarikosta ja matkustuskiellosta. Jos takavarikko ilmenee riittävän yksityiskohtaisesti merkinnöistä sitä ei kuitenkaan tarvitse liittää pöytäkirjaan. Sovittelun päättyessä sovintoon, sovittelijan laatima sopimus liitetään mukaan pöytäkirjaan. Esitutkintapöytäkirjaan liitettävät valokuvat liitetään erillisellä valokuvaliitteellä. Esitutkintapöytäkirjan liitteet on numeroitava juoksevilla numeroilla ja esitutkintapöytäkirjan numerolla. Liitteistä on myös tehtävä liiteluettelo, joka liitetään merkintöjen jälkeen ennen allekirjoitusta. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 17-18.)

2.3.3 Lisätutkinta

Poliisin on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkintatoimenpide, kun asia on siirtynyt syyttäjälle esitutkinnan päättämisen jälkeen (ETL 5 luku 2 §). Kyse on yleensä siitä, että syyttäjä pyytää lisätutkintaa esiin nousseen uuden tutkintatarpeen vuoksi. Lisätutkinnan tarve voi syntyä myös oikeudenkäyntivaiheessa. Poliisin on suoritettava syyttäjän pyytämä lisätutkintatoimenpide kiireisesti. Syyttäjän on tarvittaessa keskusteltava lisätutkinnasta tutkinnanjohtajan kanssa, jos toimenpide on suuritoinen tai siitä aiheutuvat kustannukset saattaisivat olla epäsuhteessa tutkittavan asian laatuun nähden. Asianosainen voi myös pyytää lisätutkintaa. (Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje, 26.) Asianosaisen pyytämät kuulustelut ja muut tutkintatoimenpiteet on suoritettava, jos asianosainen osoittaa, että toimenpiteet saattavat vaikuttaa asiaan, ja jollei niistä aiheudu kohtuuttomia kustannuksia asian laatuun nähden (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 21). Syyttäjän tehtävänä on harkita, teetetäänkö lisätutkinta. Syyttäjän on harkittava asiaa objektiivisesti, vaikka onkin syytteen nostettuaan asiassa asianosainen. (Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje, 26.) Mikäli asianosaisen pyyntöön lisätutkintatoimenpiteen suorittamisesta ei suostuta, tulee siitä tehdä kirjallinen esitutkintapäätös (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 21). Lisäesitutkintapöytäkirja laaditaan, kun esitutkintapöytäkirjan valmistumisen jälkeen suoritetaan lisätutkimuksia samaan asiaan liittyen. Lisäesitutkintapöytäkirja numeroidaan alkuperäisen esitutkintapöytäkirjan numeron mukaan ja täydennetään lisätutkintapöytäkirjaa osoittavalla tunnuksella Li ja lisäesitutkintapöytäkirjan järjestysnumerolla. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, 21.)

3 HAASTATTELUT

3.1 Esitutkintayhteistyö

Esitutkintayhteistyö poliisin ja syyttäjän välillä toimi haastateltavien mielestä pääsääntöisesti moitteettomasti. Yhteistyö tapahtui enimmäkseen syyttäjän ottaessa yhteyttä poliisiin lisätutkintapyyntöjen takia tai poliisin ennakoilmoitusten myötä. Tämän lisäksi poliisilla ja syyttäjillä oli yhteisiä rajoituspalavereja, joissa keskusteltiin rajoittavista tapauksista. Syyttäjät jokseenkin kävivät myös tutkinnanjohtajien kanssa keskusteluja

yleisluontoisista asioista. Syyttäjät toivoivat, että poliisi olisi herkemmin yhteyksissä syyttäjään epäselvissä tilanteissa tai palautteen saamiseksi.

Lähinnä yhteydenotot ovat lisätutkintapyyntöjä. Kun poliisilla ei ole mennyt kaikki hyvin, niin ollaan yhteydessä. Yhteistyötä voisi olla enemmänkin. Ei olla yhteyksissä päivittäin, mutta viikoittain kumminkin. Voisi olla matalampi kynnyks juttella ja soitella. Tuntuu, että itse tulee laiteltua vain lisätutkintapyyntöjä ja sitä kautta tulee vain negatiivista palautetta annettua, vaikka yleensä kaikki asiat hoidetaankin todella hyvin. (Syyttäjä 1)

Ennakkoilmoituksia sietäisi tulla mielestäni jopa enemmän, että se ei häittäisi yhtään, jos niitä tulisi enemmän. Ja sitten taas vastaavasti toiseen suuntaan syyttäjät saisivat olla enemmän yhteydessä laajemmissa jutuissa vielä senkin jälkeen, kun se pöytäkirja on valmistunut. (Syyttäjä 2)

Haastateltavien mielestä myös syyttäjät voisivat olla herkemmin yhteyksissä poliisiin esitutkinnan tiimoilta. Puhelinsoitto tutkijalle on ajallisesti nopea tapa selvittää tarkemmin mitä esitutkinnassa on jo tehty, kuin selvittää asia esitutkintapöytäkirjasta. Asian selvittäminen esitutkintapöytäkirjasta vaatii syyttäjältä asiaan perehtymistä hyvinkin yksityiskohtaisesti. Haastatteluista ilmeni myös se, että yhteistyötä voi hankaloittaa syyttäjän ja poliisin konkreettinen sijainti eri rakennuksissa. Tällöin yhteistyö ei ole välitöntä. Haastattelijat olettivat, että yhteistyötä ja yhteydenottoja voisi olla enemmän, jos poliisi ja syyttäjä olisivat konkreettisesti samassa rakennuksessa.

Haastattelusta selvisi, että ennakkoilmoituksella saa syyttäjän sitovan kannanoton asiaan. Ennakkoilmoituksia koettiin tulevan riittävästi, mutta niitä voisi tulla määrällisesti nykyistä enemmän, koska niillä ei koettu olevan haitallista vaikutusta.

Aina periaatteessa, kun tulee jokin pienempikin kysymys, johon tarvitaan se sitova kannanotto, siitä pitäisi tehdä ennakkoilmoitus, johon nimetään syyttäjä ja joka voi ottaa sitten kantaa siihen, että miten tässä asiassa menetellään. Syyttäjä voi ottaa myös kantaa näytön arvioinnin kanssa tai oikeudellisen kysymyksen kanssa (Syyttäjä 2)

Ilmoituksia tulee kuitenkin mielestäni hyvin. (Syyttäjä 1)

Tuomioistuimessa oli taas havaittu, että harvinaisemmissa ja hankalissa rikosnimikkeissä jotkut tapaukset jäivät roikkumaan esitutkinnassa. Tähän haastateltavat ehdottivat tiiviimpää yhteistyötä tutkinnanjohtajan ja syyttäjän välillä.

Niissä mä näkisin, että vaadittaisiin ehkä vähän vahvempaa valvontaa tutkinnanjohtajalta ja sitten toisaalta vähän tiiviimpää esitutkintayhteistyötä syyttäjän kanssa. (Laamanni)

Käräjäoikeuden mielestä poliisin ja syyttäjän tulisi pyrkiä käymään epäselvät jutut mahdollisimman varhaisessa vaiheessa läpi, jottei ne jäisi roikkumaan ratkaisemattomina.

3.2 Lisätutkintapyynnöt

Yleisin syy lisätutkintapyynnöille oli näytön puute. Myös vajaa tunnustus ja todistajan kuulematta jättäminen olivat yleisiä syitä lisätutkintapyynnölle. Esimerkiksi perheväkivaltaa koskevilla jutuissa toinen osapuoli saattaa käyttää kieltäytymisoikeuttaan, jolloin poliisin pitäisi näytöksi hankkia hätäkeskustallenteet ja myös paikalla ollutta poliisia tulisi kuulla.

Yleisin syy lisätutkintapyynnöille on se, että tunnustus ei ole riittävä ja jotain asianomistajaa ei ole kuultu ja se että joku relevantti todistaja on jäänyt kuulematta. (Syyttäjä 1)

Eräs kollega taisi erään lisätutkintapyynnön laittaa sellaisilla saatesanoilla, että pyydetään hankkimaan näyttö asiassa, kun ei siinä ollut yhtään mitään. (Syyttäjä 2)

Syyttäjät toivoivat, että juttuja ei toimitettaisi eteenpäin heille ilman hankittua näyttöä.

Erityisen hankalaksi koettiin syyttäjän puolella kiistetyt jutut, joissa ei ole hankittu yhtään näyttöä poliisin puolesta. Haastateltavien mielestä tämä voi olla seurauksena pöytäkirjan laatijan ammattitaidon heikkoudesta.

Tyydytään siihen, että asianomistaja toteaa, että ei halua kertoa mitään. Sitten vastaaja kiistää ja ne laitetaan syyttäjälle varmaan sillä oletuksella, että syyttäjä tekee syyttäjättämisspäätöksen. (Syyttäjä 1)

Syyttäjä on joutunut tekemään myös lisätutkintapyyntöjä yksittäisissä jutuissa, koska tietää kokemuksesta, että vastaaja tulee kiistämään jutun käräjäoikeudessa. Syyttäjien mielestä esitutkinta on oltava niin kattavasti ja riittävästi toteutettu, että rikoksen pystyy käräjäoikeudessa näyttämään toteen. Poliisin tulisi tunnistaa kiistetut jutut jo esitutkinnassa, jotta välttyttäisiin turhilta lisätutkintapyynnöiltä.

Pääsääntöisesti syyttäjän lisätutkintapyyntö sisältää ohjeet yksityiskohtaisesti mistä on suoritettava lisätutkintaa. Pyyntö voidaan kokea myös poliisin työtä kuormittavaksi.

Yleensä koitetaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti siihen kertoa, että kenet on kuulusteltava ja minkälaista lisä näyttöä hommattava, pikkusen vielä yritetään kirjailla, että minkä takia. (Syyttäjä 2)

Osalla on vielä hieman sellainen anteeksipyyteleväkin sävy siinä, että anteeks nyt kun mie teitä vaivaan, että joudutte tekemään työnne niin kun teidän se ois pitänyt jo tehdäkin. (Syyttäjä 2)

Syyttäjät pyrkivät välttämään turhia lisätutkintapyyntöjä pienissä tapauksissa. Syyttäjät saattavat tehdä syyttäjättämispäätöksen ilman lisätutkintapyyntöä. Esimerkiksi lisätutkintaa on niissä tapauksissa turha pyytää, jossa rikoksen tekijälle saataisiin yksi tai muutama päiväsakko lisää ja ennalta tiedetään, ettei hän tule annettua sakkoa maksamaan.

Perempi katsoa, että jaaha, paskasti tehty pöytäkirja, mutta tehään tästä sjp niin kaikki säästyy helpommalla ja pyritään hieman välttämään sitä lisätutkinan tekemistä. (Syyttäjä 2)

Käräjäoikeudessa lisätutkintapyynnot tulevat pääsääntöisesti syyttäjän tai asianosaisen aloitteesta.

Usein ne liittyvät sellaisiin tilanteisiin, jossa on kysymys siitä, että väitetään, että joku muu oikeudessa vireillä oleva asia vaikuttaa tämän kyseisen asian käsittelyyn, niin se saattaa aiheuttaa sitten esitutkinnan täydentämistarvetta vielä. (Laamanni)

Lisätutkintapyynnöt koettiin asianosaisen aloitteesta tehtynä usein asianajotaktiikkana. Tällä tarkoitetaan asian käsittelyn tahallista viivyttämistä tai yritystä siirtää päähuomio rikoksen ratkaisemisen kannalta sivuseikkaan. Tällaisissa tilanteissa lisätutkintapyynnöt ovat monesti aiheettomia eikä todellista tarvetta esitutinnan täydentämiselle ole. Näitä ei kuitenkaan pystytä välttämään, koska asianajajat arvioivat oman taktiikkansa ja strategiansa itsenäisesti.

Tuomioistuimessa oli havaittu myös tiettyjä puutteita erityistapauksissa, kuten edunvalvojista, alaikäisen edustajista sekä liikennejutuissa liikennevahinkovakuutusyhtiöstä ja niiden kieltäytymistodistusten puutteesta. Tämän tyyppisissä puutteissa tuomioistuin hoiti puutteiden selvittämisen monesti itse.

Tilanne on aika usein se, että sitä ei lisätutkintapyynnöllä ruveta korjaamaan vaan se sitten tuomioistuin aloitteisesti hoidetaan joko tuomioistuimesta suoraan ottamalla asianosaisiin yhteyttä tai sitten pyydetään syyttäjää esimerkiksi tekemään. (laamanni)

Käräjäoikeuden laamannin haastattelun perusteella tuomioistuin palauttaa harvoin sellaisia asioita poliisin tai syyttäjän pöydälle, jotka se pystyy itse tekemään. Yleisestikin tuomioistuimen yhteistyö poliisiin kanssa koettiin vähäisemmäksi kuin syyttäjän ja poliisin yhteistyö.

3.3 Toimittamisaika

Esitutinnan toimittamisajassa ei haastateltavien mukaan ollut merkittäviä ongelmia tai viivästymisiä satunnaisia vanhentuneita juttuja lukuun ottamatta. Silloin usein syynä oli, ettei haluttua henkilöä ollut tavoitettu kuulusteluihin.

Välillä ollut myös sitä, että poliisit laittavat asiat vakavampina rikoksina ja itse lieventää sitä, jolloin juttu saattaa vanhentua. Yleensä kuitenkin tosi hyvin hoidettu ja ehkä yhdessä jutussa vuodessa joutunut tekemään syyttäjättämispäätöksen vanhentumisen takia. (Syyttäjä 1)

Syyttäjät kokivat puutteeksi sen, että jotkut jutut lähetettiin vasta kuukautta ennen vanhentumista syyttäjälle. Tällöin jutuille on harvoin mitään tehtävissä, jolloin niiden toivottaisiin olevan poliisissa loppuun asti.

Tapauksia ollut, joissa rikosilmoitus on tehty 2 vuotta sitten ja henkilöt on kuultu melkein 2 vuotta sitten ja silti ne tulevat syyttäjälle melkein 2 vuotta myöhemmin. Mitään muuta siitä ei ilmeisesti ole puuttunut, kun se kansilehti. Mä en tiedä, että mistä ne johtuu, mutta varmaan johonkin pöytälaatikkoon tai johonkin muualle sitten jää. (Syyttäjä 2)

Syyttäjät toivoivat, että lisätutkintapyynnöt suoritettaisiin kiireellisesti silloin, kun istunnot ovat aikataulullisesti sovittuina. Lisäksi jotkut lisätutkintapyynnöistä eivät olleet menneet poliisissa jonojen ohi, vaikka niiden kuuluisi. Myös asianomistajan korvausvaatimuksia oli jouduttu odottamaan. Syyttäjien mielestä vaatimusten takia ei tulisi pitkittää tutkintaa. Käräjäoikeuden laamannin mielestä taas käsittelyajat poliisilla ja syyttäjillä olivat sopivat. Onnistuneeksi koettiin poliisin suorittama esitutkinnan toimittamisaika lukuun ottamatta talous- ja seksuaalirikoksissa, joissa esitutkinta koettiin kestävät ajallisesti kauan.

Talousrikokset ilmeisesti viipyy sen takia, että ne on niin vaivalloisia ja hankalia tutkittavia. Seksuaalirikoksista on ollut juttua lehdistössäkin, että niiden esitutkinnot ovat liian hitaita siihen nähden, että jutut ovat luonteeltaan sellaisia, että ne pitäisi saada hyvin äkkiä ohitse, että uhri pääsisi toipumaan. (Laamanni)

Satunnaisia toimittamisongelmia oli havaittu myös asioissa, joissa asianosainen koettiin hankalaksi ja epäyhteistyökykyiseksi. Tällaisissa tapauksissa jutut olivat saattaneet tulla tuomioistuimeen vasta siinä vaiheessa, kun epäilty rikos on vanhenemassa.

3.4 Esitutkinta-aineiston yleisimmät puutteet

Yleisin esitutkinta-aineiston puute oli haastateltavien mielestä näytön puute. Ongelmia koettiin olleen tunnustetuissa jutuissa kuin myös kiistetyissä jutuissa. Haastatteluissa painotettiin, että riittäväksi tunnustukseksi ei riitä tunnustus, jossa ei muisteta tapahtumia.

Tunnustus, varsinkin noissa näpistyksissä. Joku ollut, että tunnustan, mutta en muista. Poliisissa se on yleensä katsottu, että tunnustaa ja, että ois riittävä tunnustus. Mutta kun se ei ole. Jos ei muista, sitten pitäisi hankkia koko näyttö. Tämä on sellainen, joka toistuu koko ajan. (Syyttäjä 1)

Esimerkkinä törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, että se on kuulusteluissa myöntänyt, että kyllä minä olen syyllistynyt törkeään liikenneturvallisuuden vaarantamiseen ajamalla niin ja näin. Sitten perään sanoo, että en ole vaarantanut kenenkään henkeä enkä terveyttä. Ei se ole mikään tunnustettu juttu, vaan kiistetty juttu. Liikenneturvallisuuden vaarantaminen nimenomaan edellyttää sen, että siinä on vaarannettu henkeä ja terveyttä. (Syyttäjä 2)

Kiistetyissä jutussa näytön hankinta koettiin yleiseksi ja toistuvaksi ongelmaksi. Poliisissa pitäisi erottaa kiistetty ja tunnustettu juttu.

Kun on kiistetty juttu, niin jos sitä meinataan eteenpäin viedä, niin siitä pitäisi olla jotain todisteita, koska se ei muuten mene yhtään minnekään. Ja jos siihen ei ole todisteita saatavilla, niin turha sitä on pistää sitten oikeen syyttäjällekään, tappaisivat pois sitten siellä poliisissa. Yleensä sitä ei oikein tunnusteta, mitä todistelua asia vaatisi. Se on niin kun todistelun tai näytön arviointia mikä kuuluu poliisille. Ei ihan ymmärretä mitä sen näytön kuuluisi olla. (syyttäjä 2)

Näytön puutteesta esimerkkitapauksena, henkilö tekee näpistyksen elintarvikekaupassa ja jää kiinni viranomaisille. Henkilö kuitenkin kiistää näpistyksen. Ainoana näyttönä on valokuva henkilöstä seisomassa elintarvikekaupan aulassa. Tämä ei täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöjä ja siten näyttönä se on suppea.

Haastateltavat painottivat, että näytön tulisi olla sellaista, että sillä voidaan ratkaista rikos käräjäoikeudessa. Näytöksi ei riitä, että poliisi kirjaa ainoastaan tutkintailmoituksen. Tällaisia tapauksia oli tapahtunut haastateltaville. He siten painottivat, että henkilö pitäisi aina kuulla, jos henkilö kiistääkin tai ei muista tapahtumia käräjäoikeudessa. Tällöin syyttäjä ei voi hyödyntää tutkintailmoitusta vertailuaineistoksi vaan henkilöstä pitäisi olla kuulustelupöytäkirja.

Tosi relevanttia näyttöä on laitettu tutkintailmoitukselle. Poliisissa pitäisi ymmärtää se, että me ei saada käyttää sitä käräjäoikeudessa. (Syyttäjä 1)

Lähtökohta on se, että eihän tunnustettua juttua tarvi lähtökohtaisesti alkaa todistamaan, mutta kun ne tunnustamiset pitäisi tunnistaa, että onko ne oikeasti tunnustanu vai se, että minä sanon, että tunnustan murhanneeni sen ja sen henkilön, mutta en mie häntä kyllä puukolla lyönyt. Ei se ole se tunnustaminen, että minä kerron, että kyllä minä tunnustan, vaan se pitäisi kertoa niin, että se täyttää rikoksen tunnusmerkistön. (Syyttäjä 2)

Syyttäjien mielestä poliisilla tulisi olla riittävä ammattitaito tunnistaa mistä rikoksesta on kysymys ja sen tunnusmerkistö sekä täyttämään se joka osa-alueelta. Sekä näytön, että tunnustamisen pitäisi täyttää koko rikoksen tunnusmerkistö.

Esimerkkinä vaikka vahingonteko. Jos tunnustaa vahingonteon ja kertoo perään, että kyllä tunnustan vahingonteon, tunnustan horjahtaneeni vahingossa kerrostalon oven ikkunan läpi. Niin se ei ole tunnustanut jälleen kerran, koska vahingonteko on pelkästään tahallisen tekemuodon rikos ylipäätään. Tällöisiä ei tunnisteta, että mitä kaikkea se vaatii ja mistä osatekijöistä ylipäätään rikos mistä on kyse. (Syyttäjä 2)

Mikäli näyttö ei riitä istunnossa, tuomioistuimien ei voi määrätä lisänäyttöä. Tämän takia syyttäjän ja poliisin tulee hankkia riittävä näyttö ennen oikeudenkäyntiä. Poliisin tulisi tunnistaa, koska tulee hankkia lisänäyttöä ja milloin epäilyn tunnustus ei ole kelvollinen. Jos taas ei ole mitään näyttöä tahallisuudesta, silloin koko jutun tulisi päättyä poliisissa.

Tuomioistuimien ei saa omasta aloitteestaan määrätä lisää todisteita esitettäväksi. (laamanni)

Myös käräjäoikeudessa ollaan huomattu, että poliisien tulisi tuntea paremmin rikosten tunnusmerkistöt.

Poliisin pitäisi hahmottaa rikoksen tunnusmerkistö, jota tutkitaan ja selvitetään. (laamanni)

Käräjäoikeuden laamannin kokemuksen perusteella hankalissa ja epätyypillisissä rikosnimikkeissä syyttäjän ja poliisin esitutkintayhteistyö oli taas runsaampaa. Sen sijaan yksittäiset puutteet esitutkintavaiheessa tulivat syyteharkinnan läpi tuomioistuimeen, jos

syyttäjä ei ollut aktiivinen esitutkinnassa. Tämän takia syyttäjän tulisi osallistua aktiivisesti esitutkintaan.

Haastateltavien mukaan yleinen puute esitutkinnassa oli asianomistajien ja tekopaikan sekoittaminen keskenään. Monesti poliisi on kirjannut asianomistajaksi esimerkiksi elintarvikekauppa Salen, vaikka oikea olisi ollut Osuuskauppa PeeÄssä. Haastateltavat kokivat tämän helposti selvitettäväksi, mutta tämä lisäisi ylimääräistä työtä.

Toistuva tapaus on, että yritysten eli oikeushenkilöiden kirjaamisessa on ongelmia. (Syyttäjä 2)

Joitain asianomistajia puuttuu varsinkin liikennerikoksissa ja ehkä joissain petos, nettipetos rikoksissa, varsinkin silloin, kun on jotain firmoja. (Syyttäjä 1)

Haastatteluiden mukaan syyttäjät toivoivat todisteiksi enemmän videoita kuin valokuvia. Videot täyttävät rikosten tunnusmerkistöt paremmin kuin valokuvat.

Videotallenne on aina parempi kuin valokuva, koska siltä näkyy nimenomaan se tunnusmerkistökätkijä huomattavasti paremmin. (Syyttäjä 2)

Haastateltavien mielestä poliisin ei tarvitsisi perehtyä asianomistajien vahingonkorvausvaatimuksiin. Seikkaperäisten vaatimusten kirjaaminen voi olla haitallista asianomistajalle, sillä syyttäjä ei koe tarpeelliseksi olla tämän jälkeen asianomistajaan yhteydessä myöhempien vahingonkorvausvaatimusten selvittämiseksi.

Vahingonkorvausvaatimuksiin ei kannataisi mielestäni tuhlaata aikaa poliisissa. (Syyttäjä 2)

Käräjäoikeuden laamannin haastattelusta tuli ilmi, että esitutkinnassa oli puutteita tapauksissa, joissa asianosaisina on vajaavaltaisia, alaikäisiä tai henkilöitä, jotka eivät pystyneet edustamaan itseään.

Silloin pitää ymmärtää hommata puolustaja tai selvittää voiko se itse käyttää puhevaltaa vai onko heillä joku edunvalvoja tai holhooja. (Laamanni)

Käräjäoikeuden laamannin mielestä kyseisten henkilöiden kohdalla tulisi kiinnittää erityistä huomiota ja olla tarkkaavaisempi. Laamanni antoi muun muassa esimerkin väärin toteutuneesta jutusta, jossa vaadittiin alaikäiselle rangaistusta törkeästä pahoinpitelystä. Tässä kyseissä tapauksessa poliisi ja syyttäjä olivat käsitelleet jutun kuin aikuisen kohdalla, eikä alaikäiselle ollut hankittu puolustajaa tai edunvalvojaa. Lisäksi esitutkintapöytäkirjaan alaikäisen kotipaikaksi oli merkitty vanha kotiosoite, vaikka alaikäinen oli viety mielisairaalaan heti teon jälkeen.

Nykyäänhän on hyvin tarkkaa sen puolustajan määräyksen kanssa tai avustajan määräyksen kanssa, että esimerkiksi esitutkinnassa kuuleminen vähänkään vakavammissa rikoksissa ilman sitä avustajaa voi johtaa siihen, että sillä esitutkinnassa annetulla kertomuksella ei ole mitään merkitystä. (Laamanni)

Käräjäoikeudessa havaittuja ongelmia on myös liikennevakuutusyhtiöiden kanssa. Poliisin tulisi osata ohjata asianosaiset liikennevakuutusyhtiöiden puoleen tapaturman tapahduttua. Tällöin voitaisiin välttyä ylimääräisiltä korvausvaatimuksilta käräjäoikeuden istunnossa, kun nämä voitaisiin käsitellä täysin vakuutusyhtiön kanssa.

Mä olen oppinut, että kun esitutkinta on hoidettu laadukkaasti niin näissä liikennekolari jutuissa poliisi osaa ohjata ne asianosaiset kääntymään niiden liikennevakuutusyhtiöiden puoleen, jotka siis suorittavat korvaukset liikennevahinkoasioissa. (Laamanni)

3.5 Esitutkintapöytäkirjan puutteet

3.5.1 Tutkintailmoitus

Tutkintailmoitus antaa syyttäjälle kokonaiskuvan jutusta ja kertoo, mitä asiassa on jo tehty. Haastateltavat pitivät tutkintailmoitusta tärkeänä työkaluna asiaan perehtyessä.

Se toimii hyvänä johdatuksena asiaan, että mitä poliisi on tehnyt ja mitä näyttöä siinä on ehkä saatavissa. (Syyttäjä 1)

Pääasiallinen merkitys on antaa sellainen yleiskuva mitä on tapahtunut ja monesti sieltä saadaan luettua mitä pöytäkirjasta puuttuu. (Syyttäjä 2)

Tutkintailmoitus toimii myös hyvänä johdannon korvikkeena. Eli sinne kirjataan pöytäkirjan sisältö tai kuulustelun sisältö pääpiirteittäin. (Syyttäjä 2)

Tutkintailmoituksen toivottiin sisältävän esimerkiksi tiedot siitä, paljonko epäilyllä on alkoholipitoisuus verenkierrossa, onko juttu kiistetty/tunnustettu tai onko jutusta saatavilla valokuvia. Tämän koettiin nopeuttavan jutun siirtymistä syyttäjältä eteenpäin.

Haastatteluissa painotettiin, että pöytäkirjaa ei tarvitse kirjoittaa uusiksi tutkintailmoitukseen. Myöskään kuulustelukertomuksia ei tarvitsisi referoida yksityiskohtaisesti tutkintailmoitukseen uudelleen. Syyttäjät painottivat, että tutkintailmoituksessa esiintyvät asiat tulisi löytyä aina pöytäkirjasta. Tutkintailmoitus on kirjallisena todisteena epäpätevä ja käytännössä sieltä voidaankin riidattomasti todistaa vain ilmoitusaika.

Mitä tutkintailmoitukselle kirjoitetaan, pitäisi olla jossain muuallakin esitutkintapöytäkirjassa, jonkun kertomana tai kirjallisena todisteena. (Syyttäjä 2)

Esimerkiksi, jos on soitettu jollekin ihmiselle ja kirjattu, että mitä se kertoo. Sen olisi voitu tehdä ihan hyvin puhelinkuulemisena ja tehdä siitä esitutkintakertomus. (Syyttäjä 1)

Tutkintailmoituksen ei tarvitse olla mahdollisimman tiivis. Haastateltavat kokivat, että tutkintailmoitukseen ja pöytäkirjaan otetaan mieluummin ylimäärin aineistoa kuin liian vähän. Syyttäjän tulee lukea kuulustelukertomukset joka tapauksessa, joten kuulustelukertomuksen toistaminen tutkintailmoituksessa on asian turhaa kirjaamista kahteen kertaan.

3.5.2 Kuulustelupöytäkirja

Kuulustelupöytäkirjoissa suurimpana puutteena nähtiin näytön arviointi. Kuulustelukertomuksen pitäisi olla riittävän yksityiskohtainen ja sen tulisi täyttää koko rikoksen tunnusmerkistö. Pelkkä rikosnimike ei sido syyttäjää tai tuomioistuinta mihinkään.

Hän voi myöntää syyllistyneensä johonkin rikokseen, mutta tärkeämpää on hänen kertomuksensa mitä hän on mennyt tekemään ja, että se olisi mahdollisimman yksityiskohtainen, joka täyttää rikoksen. (Syyttäjä 2)

Sen sijaan rikoksen tunnusmerkistön läpikäyminen ympärilyöreästi joissain tilanteissa voi olla järkevää. Esimerkiksi jos rattijuoppo tunnustaa syyllisyytensä rattijuopumukseen ja amfetamiini-huumausaineen käyttörikokseen jo ennen verikoelauseunnon selviämistä. Tämän jälkeen verikokeissa selviää henkilön syyllistyneen vielä useamman huumausaineen käyttöön. Henkilön tunnustus koskee kuitenkin ainoastaan vain amfetamiinia. Ympärilyöreällä tunnustuksella, kuten ”tunnustan siten, kun verikokeen tulos osoittaa”, olisi tilanne voitu välttää, jos epäilty olisi tunnustanut kaikki käyttämänsä huumausaineet.

Sitten taas jossain varkaus rikoksissa olisi hyvä saada sellaisia yksityiskohtia, joita on myöhemmin vaikea alkaa kiistämään. (Syyttäjä 2)

Haastattelijat toivoivat, että useammin näytöksi tarvittaisiin laadultaan yksityiskohtaista tietoa, jota olisi vaikea kiistää käräjäoikeudessa. Tällaisia olisivat esimerkiksi tiedot mistä epäilty on tiennyt anastetun puhelimen mallin ja värin. Vastaavia yksityiskohtaisia selvityksiä toivottiin poliisilta enemmän. Mitä enemmän syyttäjä sai yksityiskohtia asiasta, sitä helpommaksi koettiin jutun selvittäminen tuomioistuimessa.

Haastatteluista kävi ilmi, että kuulustelukertomusten yksityiskohtaisuus ja pituus vaihteli tutkijakohtaisesti. Syyttäjät olivat huomanneet, että kuulusteluissa oli käytetty johdattelevia kysymyksiä.

Riippuu tosi paljon tutkijasta. Se vaihtelee, toiset kyselee tosi yksityiskohtaisesti ja jotkut ei sitten kysele tarkentavia kysymyksiä ollenkaan. (Syyttäjä 1)

Haastateltavat toivoivat poliiseilta laajempia selvitettyjä ja yksityiskohtaisia kertomuksia. Koettiin, että poliisit voisivat näyttää haastatteluissa enemmän hankittua näyttöä epäillyille, kuten valvontakameroiden videoita ja valokuvia. Haastateltavat olettivat, että tällöin epäilty saattaisi tunnustaa tekonsa todennäköisemmin, kun hän oli todistettavasti kuvamateriaalin mukaan tehnyt teon. Tällöin juttu voitaisiin viedä eteenpäin kirjallisessa menettelyssä istuntojen sijaan.

Kaikista huonoimpia kuulustelukertomuksia on ne, joissa henkilölle luetaan tutkintailmoitus. Siihen kirjataan, että:

Merkitään: Annettu luettavaksi tutkintailmoitus.

Kysymys: Myönnätkö syyllistyneesi asiassa rikokseen?

Vastaus: kyllä.

Kukaanhan ei tiedä, mikä versio siitä tutkintailmoituksesta hänelle on luettu.

(Syyttäjä 2)

Tällaisessa tapauksessa syyttäjällä kuin tuomioistuimellakaan ei ollut käsitystä, mitä epäilty oli tunnustanut.

Haastatteluissa tuotiin ilmi puhelinkuulusteluissa oleva ongelma. Puhelinkuulusteluissa väärän lausunnon antaminen ei sido haastateltavaa. Lisäksi koettiin valehtelun ja kertomuksen muuttamista jälkikäteen tapahtuvan useammin, kuin henkilökohtaisessa kuulustelussa.

Enemmän jopa asianomistajia ja todistajia toivottais, että niitä sitoo se henkilökohtainen kuulustelu. (Syyttäjä 2)

Epäiltyjen osalta ei koettu merkitykselliseksi, kuullaanko hänet puhelimella vai henkilökohtaisesti. Haastatteluissa nostettiin esille, että jos juttu kaatuu puhelinkuulemisen takia, niin onko puhelinkuulustelun tekeminen silloin sen arvoista.

3.5.3 Pöytäkirjamerkinnot

Pöytäkirjojen merkinnät koettiin haastateltavien mielestä pääasiassa oikein merkityiksi. Sen sijaan suostumus kirjalliseen menettelyyn oli toisinaan merkitty väärin. Poliisit eivät toisinaan tunnistanee, mitkä jutut soveltuivat kirjalliseen menettelyyn. Syyttäjälle oli tullut

suostumuksia kirjalliseen menettelyyn muun muassa jutuissa, joissa epäiltynä oli ollut alaikäinen henkilö tai juttu oli kiistetty.

Silloin tällöin tulee mieleen, että se, joka noi rastit on laittanut paikalleen ei tiedä mitä ne rastit edes tarkoittavat. (Syyttäjä 2)

Haastattelussa mainittiin, että esitutkintapöytäkirjaan merkittyihin rasteihin luotetaan. Jollei tarkempaa tietoa löydy muualta pöytäkirjasta, merkintöjä ei kyseenalaisteta. Rasti ruutuun -merkinnät puuttuivat joskus kohdista, joissa oli ilmoitettu avustajasta, puolustajasta tai ettei jutussa tarvitse tulkkia. Tällaisella kuulustelulla, jossa edellä mainitut rastit puuttuvat, ei tulisi olemaan merkitystä, jos juttu kiistettiin.

Harvoin on mitään sellaisia merkintöjä, mitä ei pystyis korjaamaan. Kaiken pystyy korjaamaan, mutta sitten se on vaan lisää työtä. (Syyttäjä 1)

Haastateltavat mainitsivat, että pöytäkirjasta oli toisinaan jäänyt merkitsemättä se, pyydettiinkö syyttäjää ajamaan asianomistajan korvausvaatimuksia. Tämä tarkoittaa, että syyttäjä ei tällöin aja asianomistajan vaatimuksia. Joskus myös suostumus sovitteluun puuttui.

Käräjäoikeuden laamannin mielestä merkinnöissä oli ollut vain vähän puutteita. Haastattelun mukaan esitutkintapöytäkirjan liitteiden merkitsemisen tulisi olla yhteneväisempää. Liitteitä oli jätetty nimeämättä ja toisinaan ne kaikki oli laitettu erittelemättömänä yhdeksi liitteeksi.

Esitutkintapöytäkirjan liitteet on hyvä merkitä selkeästi, jotta tiedetään mitä se paketti pitää sisällään. (Laamanni)

Myös asianomistajarikosten kannalta oli merkitsevää, että esitutkintapöytäkirjasta nähtiin, että asianomistaja oli vaatinut rangaistusta.

3.5.4 Loppulausuntomenettely

Loppulausuntomenettelyä koettiin harvakseltaan tarpeelliseksi sekä merkitykselliseksi syyttäjälle. Loppulausuntomenettelyllä saadaan tieto näkökulmasta, miten juttua aletaan lähestymään käräjäoikeudessa.

Pieniin juttuihin niitä ei mielestäni tarvitse. (Syyttäjä 1)

Koska käräjäoikeus pyytää vastaajalta vastauksen, ei sen vuoksi loppulausuntomenettelyä koettu tarvitsevan. Loppulausunto ei ole ketään sitova. Syyttäjän näkökulmasta loppulausuntoa hyödyllisempi olisi, jos poliisi soittaisi ja kysyisi suoraan mielipidettä.

3.6 Lisähavainnot

Tutkinnanjohtajat ovat vastuussa pöytäkirjojen tarkastamisesta ja esitutkinnan laadunvalvonnasta. Pöytäkirjojen määrä koettiin olevan kasvussa samanaikaisesti tarkastajien vähentyessä. Tämän koettiin laskevan esitutkintapöytäkirjojen laatua ja siten lisäävän lisätutkintapyyntöjä.

Se että määrät kasvaa ja tekijät vähenee, niin on se ihan varma että laatukin heikkenee. Sitä suuremmalla syyllä lisätutkintapyyntöjä ei pitäisi ottaa minkäänlaisena loukkauksena. (Syyttäjä 2)

Syyttäjät toivat myös esille, että satunnainen laadun heikkeneminen on inhimillistä ja oikein toteutetuista esitukinnoista annetaan liian harvoin positiivista palautetta. Syyttäjä saattaa muistaa vain yksittäiset tapaukset, joista on joutunut tekemään lisätutkintapyynnön.

Haastatteluissa tuotiin myös esille, että kuulusteluita pitäisi videoida nykyistä enemmän. Esimerkiksi kuulusteluissa on voitu saada epäillyltä tunnustus ja yksityiskohtainen kertomus, mutta käräjäoikeudessa epäilty kiistääkin jutun. Tällöin videoinnilla voitaisiin todistaa epäillyn tunnustaneen. Videota ei tarvitsisi liittää pöytäkirjaan, vaan se voitaisiin tarvittaessa pyytää poliisilta.

Pelkkä sellanen videon olemassaolo vähentää kummasti väitteitä, joita sitten käräjäoikeudessa esitetään. (Syyttäjä 2)

Kuulustelujen kuvaaminen olisi varsin hyödyllistä juuri sen takia, että tämän tyyppiseltä menis pohja pois. (Laamanni)

Haastateltavat kokivat, että päivittäistutkinnassa ei tarvitsisi videoida pienten rikosten kuulusteluja kuten näpistyksiä. Videointia tulisi hyödyntää kuitenkin vakavissa rikoksissa, kuten törkeissä pahoinpitelyissä ja seksuaalirikoksissa. Haastateltavat muistuttivat, että ei ole toki kuulustelutaktisesti järkevää, että video laitetaan aina heti päälle ja sammutetaan vasta, kun henkilö lähtee kuulusteluista.

3.6.1 Todisteet

Haastatteluista kävi ilmi, että otetut valokuvat saattoivat olla heikkolaatuisia. Lisäksi valokuvat olivat saattaneet unohtua tutkintapöytäkirjasta.

Välillä on sitten ollut ongelma, että on merkitty, että on otettu valokuvat, mutta sitten niitä ei olekaan missään. (Syyttäjä 1)

Valokuvien tekstit koettiin myös satunnaisesti puutteellisiksi. Valokuvat eivät aina olleet välttämättömiä jutun ratkaisemiseksi, mutta niiden olemassa olosta ei koettu olevan haittaakaan.

Haastatteluissa mainittiin, että käräjäoikeus on siirtymässä sähköiseen esitutkintapöytäkirjaan, jossa aineisto liikkuu sähköisesti poliisilta syyttäjälle ja syyttäjältä tuomioistuimeen. Tuomioistuimissa oli kuitenkin havaittu ongelmia todisteiden käsittelyn käytännöllisyydessä.

Tarvitaan semmonen järkevä ja kätevä tapa teknisesti käsitellä todisteita sillain, että ne on toisistaan erotettavissa. Esimerkiksi joku todiste voi pudota pois eikä sitä enää tarvita, niin silloin jos todisteet on yhtenäisenä pdf:nä niin niiden käsitteleminen on hankalaa. (Laamanni)

Sähköinen käsittely koettiin vielä tuomioistuimessa uudeksi toiminnaksi, eikä siten tarkkaan tiedetä, miten järjestelmä ja käytännöt tulevat tulevaisuudessa kehittymään. Todisteita olisi hyvä pystyä käsittelemään helposti käräjäoikeudessa ja niiden pitäisi olla helposti esitettävässä muodossa.

3.6.2 Esitutkintapöytäkirjan merkitys tuomioistuimelle

Käräjäoikeuden haastattelussa tuotiin esille, että esitutkintapöytäkirja on ennen kaikkea syyttäjän työkalu. Käräjäoikeus hyväksyi monesti esitutkinnassa ja syyteharkinnassa tapahtuneet puutteet, kunhan oikeudenkäynti voitiin käydä.

Jos esitutkinnassa jotain puutteita on, ne sit vaan on ne puutteet. Jos se syyttäjän syyteharkinnasta läpi tulee, niin aika pitkälle tuomioistuimen näkökulmasta sillä sit mennään. (Laamanni)

Ennen suullista prosessia esitutkintapöytäkirja oli myös tuomioistuimen työkalu. Silloin istunnossa käytiin esitutkinnassa kerrottuja kertomuksia läpi. Nykypäivänä tämä ei ole käytäntö, vaan tuomioistuimen osalta rikosprosessi voidaan viedä läpi esitutkintapöytäkirjaa avaamatta. Haastattelussa toki painotettiin, että käräjäoikeudelle on kuitenkin tärkeää, että esitutkinta on laadukkaasti tehty.

Toki se, että esitutkinta on laadukkaasti tehty, on taas sitten kuitenkin ensiarvoisen tärkeää tuomioistuimen kannalta. (Laamanni)

Haastatteluissa selvisi myös kuulustelukertomuksen merkitys tuomioistuimelle. Ilmeni, että tuomarikunnassa saatettiin olla kahta mieltä siitä, saako tuomari lukea esitutkintakertomuksia ennen oikeudenkäyntiä. Tämä oli koettu aiheuttavan ennakkokäsityksiä asiaan liittyen ja sitä kautta tehdä tuomaria jääviksi luomalla vääränlaisia ennakkokäsityksiä.

Mä taas olen aina edustanut sitä kantaa, että esitutkintakertomuksiin niin kun muuhunkin esitutkinta-aineistoon on hyvä vähän perehtyä etukäteen, että tietää mistä jutussa on kysymys ja minkälaista materiaalia ja aineistoa siellä esitetään. (Laamanni)

Tuomioistuimelle kuulustelukertomuksella ei koettu olevan merkitystä, mikäli oikeudenkäynnissä ei muuteta kertomuksia. Kuulustelukertomusta pidettiin kuitenkin tärkeänä osana oikeudenkäyntiin valmistautumista ja sen takia se toivottiin huolellisesti tehdyksi. Yhteenvetona voidaan todeta, että esitutkinta toimi hyvänä apuvälineenä tuomioistuimelle, mutta ei suoranaisesti vaikuttanut tuomioistuimen toimintaan.

3.6.3 Esitutkintaperiaatteet

Syyttäjät eivät olleet havainneet esitutkintaperiaatteiden noudattamisessa puutteita eikä siten niihin koettu tarvitsevan kiinnittää huomiota. Poliisien koettiin noudattavan periaatteita samassa linjassa syyttäjien kanssa. Pohdintoja herätti, huomaako syyttäjä välttämättä, onko esitutkinta suoritettu tasapuolisesti vai onko epäiltyä kohtaan ollut ennakkokäsityksiä syyllisyydestä.

Aika hyvin noi periaatteet on ainakin sinne päällystötasolle saatu iskostettua poliisin puolellakin. (Syyttäjä 2)

Periaatteet otettiin huomioon erityisesti rajoitusten ja syyttäjättämispäätöksen perusteluissa. Käräjäoikeudessa oli havaittu, että esimerkiksi huumausainerikoksissa ja muissa jengityyppisissä rikoksissa esitutkintaperiaatteiden noudattaminen tuli hyvin esille. Vastajat olivat esitutkinnassa tunnustaneet teon ja kertoneet tapahtuneen laajasti. Istunnoissa oli kuitenkin esitetty, että poliisi olisi kirjannut väärin tai johdatellut haastateltavaa. Kyseinen tilanne johtaa siihen, että kuulustelijaa joudutaan kuulemaan oikeudenkäynnissä todistajana siitä, mitä esitutkinnassa on tapahtunut.

Ihan säännön mukaista on, että ne kertomukset peruutetaan ja sitten esitetään väitteitä, että kuulustelija on johdattanut heidät harhaan siinä asiassa tai kuulustelija on luvannut, että jos he kertovat jotain, niin he pääsevät heti pois vankilasta. (Laamanni)

4 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa käsitellään yhteenvetona tutkimuksen tulokset sekä tehdään johtopäätökset. Tutkimuksen tulosten perusteella poliisien esitutkinnassa on puutteita, joista merkittävimmät liittyivät esitutkinnan näytön hankintaan, rikosten tunnusmerkistön oikeaoppiseen tunnistamiseen ja kirjaamiseen.

4.1 Esitutinnan puutteet

Useammasta haastattelusta ilmeni, että suurin puute jutun ratkaisemisen kannalta oli vaaditun näytön puute, joka johtui poliisien puutteellisesta esitutkinnasta. Tämä koettiin myös yleisenä syynä syyttäjän tekemälle lisätutkintapyyntöille. Näyttöä ei hankittu riittävästi tunnustetuissa eikä myöskään kiistetyissä jutuissa. Tunnustetuissa jutuissa suurimpana ongelmana oli poliisin ammattitaito tunnistaa, milloin tunnustus oli riittävä. Poliisien tulisi haastatteluiden mukaan tunnistaa myös paremmin rikokset ja niiden tunnusmerkistöt. Poliisit eivät myöskään monesti tunnista minkälaista näytön pitäisi olla ja milloin sitä on riittävästi. Erityisesti koettiin, että kiistetyissä jutuissa näyttöä tulisi olla nykyistä enemmän.

Näyttöä saataisiin paremmaksi, jos esitutkinnassa pyritäisiin saamaan kuulusteltavilta henkilöiltä nykyistä yksityiskohtaisemmat kertomukset. Tällöin voitaisiin saada kerättyä kattavampi aineisto, joka olisi vaikea kiistää käräjäoikeudessa. Lisäksi toivottiin, että poliisi hyödyntäisi näyttönä enemmän videointia.

Haastateltavat kokivat yleiseksi, että vastaaja muuttaa kertomustaan esitutkintakertomuksestaan tuomioistuimessa. Tämän vuoksi videointia voitaisiin hyödyntää sellaisissa kuulusteluissa nykyistä enemmän, joissa käsitellään vakavia rikoksia, kuten törkeitä pahoinpitelyjä ja seksuaalirikoksia. Poliisi voisi tapauskohtaisesti harkintansa mukaan videoida, jos on pienintäkään syytä olettaa, että asiakas tulee muuttamaan kertomustaan tai kuulusteltavalla on aikaisempaa historiaa kertomusten muuttamisesta tuomioistuimessa. Kuulustelutaktisesti videointia ei kannata suorittaa jokaisessa kuulustelussa eikä koko kuulustelun ajan. Kuulusteluvideoita ei tarvitsisi lisätä pöytäkirjaan, vaan ne voisi tallentaa tiedostoon tai yhteiseen kansioon syyttäjien kanssa. Tällainen video olisi nopea ja yksinkertainen lähettää käräjäoikeudelle heidän pyynnöstään. Tällä saataisiin käräjäoikeudessa tulevia kertomusten muutoksia vähennettyä ja sitä kautta kuulustelukertomuksista tulisi hyödyllisempiä ja merkityksellisempiä.

4.2 Kirjaaminen ja näytön käsittely

Esitutkinnassa oli ongelmia myös merkinnöissä ja kirjauksissa. Osalla poliiseista oli ongelmia ymmärtää esimerkiksi kirjallisen menettelyn edellytyksiä ja sitä kautta esitutkintapöytäkirjaan tehtävät merkinnät olivat väärin merkittyjä. Yleinen virhe oli merkinnän puuttuminen suostumuksesta kirjalliseen menettelyyn. Toinen yleinen ongelma

taas oli, että merkki kirjallisen menettelyn suostumukseen oli laitettu, vaikka kyse oli alaikäisestä henkilöstä tai kiistetystä jutusta. Myös oikeushenkilöiden kirjauksissa oli puutteita. Merkinnät saattoivat olla kirjattu väärin tai puuttua kokonaan. Myös rikoksen asianomistaja ja tekopaikka saattoivat sekoittautua keskenään. Lisäksi merkinnät puolustajista, avustajista ja tulkin mahdollisuudesta ovat satunnaisesti puuttuneet. Näiden merkintöjen puute kuulustelukertomuksissa koettiin merkitykselliseksi, koska merkin puuttumisen jälkeen kuulustelukertomuksista ei ole käytännössä hyötyä. Käräjäoikeudessa kaivattiin myös esitutkintapöytäkirjan liitteiden merkitsemistä selkeästi, jotta esitutkintapöytäkirja olisi käytännöllisempi. Käräjäoikeudessa oltiin myös huomattu, että asianomistajan rangaistusvaatimus oli joskus jäänyt merkitsemättä. Näiden kaikkien merkintöjen puutteista aiheutuu haittaa sekä poliisille, syyttäjälle että käräjäoikeudelle, jolloin myös kaikkien työtaakka lisääntyy.

Haastatteluissa todettiin, että kuulustelukertomukset voitaisiin laittaa suurpiirteisesti tutkintailmoitukselle. Esitutkinta on epäpätevä, jos kuulustelu kirjataan pelkästään tutkintailmoitukselle, jolloin sitä ei voida käyttää näyttönä tuomioistuimessa. Haastateltavien mielestä oli kuitenkin parempi laittaa liikaa kuin liian vähän aineistoa tutkintailmoitukselle. Haastatteluissa painotettiin myös, että videot koettiin valokuvia hyödyllisempänä näyttönä, koska ne täyttivät paremmin rikoksen tunnusmerkistöä.

Huomattavat ongelmat esitutkinnassa johtuivat poliisin ammattitaidon puutteesta. Lisäämällä aihetta käsitteleviä opintoja joko poliisiammattitutkinnon suorituksen aikana tai tarjoamalla lisäkouluttautumista työuran aikana, voitaisiin lisätä tietoa mahdollisista virheistä esitutkinnan aikana. Lisäksi poliisien erikoistumisella voidaan kohdentaa ammattitaitoiset ja asiaan perehtyneet henkilöt hankkimaan riittävä näyttö rikokseen. Myös tutkinnanjohtajien tarkempi laadunvalvonta lisäisi onnistunutta esitutkintaa. Järkevän resurssien kohdentamisen takia on hyödyllistä pyrkiä löytämään ne henkilöt, jotka hyötyvät eniten kouluttautumisesta. Syyttäjät ja tutkinnanjohtajat voisivat määrätä yksittäisen poliisimiehen lisäkoulutukseen, jos he näkevät jatkuvia puutteita näytön riittävydessä ja ennen kaikkea sen ymmärtämisessä. Poliisit voisivat antaa myös neuvontaa ja ohjeistusta asiakkailleen entistä enemmän. Etenkin käräjäoikeudessa toivottiin, että liikennejutuissa ja tapaturmissa olleet ohjattaisiin poliisin toimesta vakuutusyhtiöihin. Tämä vähentäisi tuomioistuimen työtä istunnoissa, kun korvausvaatimusten käsittely vähenisi.

Käräjäoikeudessa toivottiin ratkaisua ongelmaan, jolla sähköisen esitutkintapöytäkirjan todisteet saataisiin helposti muokattavampaan ja esitettävään muotoon. Olisi käytettävyyden näkökulmasta tärkeää, että todisteet eivät olisi vain yhtenä PDF-tiedostona, jotta todisteita voitaisiin tuomioistuimessa poistaa tai järjestystä muokata. Yksinkertainen tapa on lähettää todisteet erillisinä tiedostoina pakattuna yhdeksi tiedostoksi. Tämä helpottaisi käsittelyä käräjäoikeudessa, mutta voi mahdollisesti lisätä poliisin työtä esitutkinnassa. Myös oikea tietotekninen ratkaisu, kuten sopivaan tiedostonlukuohjelma, voisi olla ratkaisu. Esimerkiksi PDF x change -editorin avulla pystyttäisiin poistamaan sekä siirtämään sivujen paikkaa ja siten pystyttäisiin tarvittaessa muokkaamaan tiedostoa.

4.3 Yhteistyö syyttäjän ja poliisin välillä

Poliisin ja syyttäjän väliseen esitutkintayhteistyöhän oltiin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Yhteistyö on enimmäkseen lisätutkintapyyntöjä sekä ennakoilmoituksia ja jonkin verran myös yhteisiä palavereja. Syyttäjät toivoivat, että ennakoilmoituksia voisi tulla enemmänkin. Samaten poliisit voisivat tulla matalammalla kynnyksellä kysymään neuvoa esimerkiksi vaikeissa oikeudellisissa kysymyksissä. Käräjäoikeudessa kannustettiin myös tiiviimpään esitutkintayhteistyöhön, koska käräjäoikeudessa on huomattu, että vaikeimmat ja erikoisimmat rikosnimikkeet jäävät useasti muuten roikkumaan poliisin pöydälle. Haastatteluissa tuotiin myös esille, että tutkinnanjohtajat suorittaisivat enemmän laadunvalvontaa, mutta samalla ymmärrettiin heidän kiireensä kasvaneen työmäärän vuoksi. Syyttäjät totesivat, että heidän pitäisi antaa enemmän positiivista palautetta poliiseille, koska suurimmaksi osaksi kaikki työt hoidetaan todella hyvin ja hyvää palautetta harvemmin annetaan.

Tiiviimmän esitutkintayhteistyön ansiosta pystyttäisiin välttymään lisätutkintapyynnöiltä, kun syyttäjä pystyisi kohdistamaan tutkintaa oikeaan suuntaan ja hankkimaan sitä kautta riittävästi näyttöä. Poliisi ja syyttäjä voisivat lisätä niin sanottuja epävirallisia yhteydenottoja, joissa kysyttäisiin toisten mielipiteitä sekä käytäisiin tapausta läpi. Tällöin pystyttäisiin hyödyntämään toisen ammattitaitoa parhaalla mahdollisella tavalla, mikä lisäisi esitutkinnan laatua.

5 POHDINTA

Tutkimuksen päällimmäinen tavoite oli selvittää esitutkinnan ja esitutkintapöytäkirjan puutteita syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmasta sekä selvittää esitutkintayhteistyön toimivuutta. Tutkimus onnistui vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja tutkimuksessa tuli ilmi esitutkinnan suurimpia puutteita.

Opinnäytetyö prosessina onnistui kiitettävästi, vaikka ajallisesti työ toteutui lyhyellä aikavälillä. Aloitin opinnäytetyön tekemisen kesällä 2019, jolloin poliisiammattikorkeakouluopintoni olivat kestäneet alle vuoden. Tämä loi haasteita, koska en ollut saanut vielä opetusta kaikkiin tarvittaviin asioihin vaan minun piti tutustua osaan aiheista itsenäisesti. Minua auttoi, että olin tehnyt aikaisemmin yhden opinnäytetyön. Lisäksi olin työskennellyt käräjäoikeudessa kärjäsihteerinä, joka antoi minulle erilaista näkemystä asiaan. Aloitin opinnäytetyön tekemisen kirjallisuuskatsauksen laatimisella. Tällöin tutustuin aiheeseen ja luin tietoa eri lähteistä. Aineiston keruu sujui mielestäni hyvin ja kirjallisuuskatsaus oli lähes valmis elokuuhun mennessä. Elokuussa sovin haastattelut ja valmistauduin niihin laatimalla haastattelurungon ja alustavia kysymyksiä. Haastattelut toteutettiin myös elokuussa. Kokosin lopullisen opinnäytetyön syyskuun aikana. Opinnäytetyön tekeminen opintojen alkuvaiheessa oli mielestäni toimiva ratkaisu, koska olen joutunut prosessoimaan ja selvittämään asioita paljon sekä opinnäytetyöstä on ollut hyötyä myös opinnoissani.

5.1 Työn arviointi

Eettisyys

Tutkimukseen liittyy aina eettisiä ratkaisuja ja eettisten kysymysten eteen joudutaan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Haastattelututkimuksessa, jossa haastateltavien kanssa ollaan suoraan kontaktissa, eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia. Ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tärkeimpiä eettisiä periaatteita ovat informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus, seuraukset ja yksityisyys. Haastattelutilanteessa tulisi selvittää haastateltavien henkilöiden antamien tietojen luottamuksellisuus. Eettisyys on suurena osana myös aineiston litterointivaihetta, jolloin litteroinnin tulisi noudattaa haastateltavien suullisia lausumia. Analyysissä eettiset kysymykset koskevat sitä, kuinka syvällisesti ja kriittisesti haastattelut analysoidaan. Tutkittavan tiedon tulee myös olla niin varmaa ja todennettua kuin on mahdollista. (Hirsijärvi & Hurme, 2015, 19-20.) Tietojen

käsittelyssä eettisyyden kannalta tärkeää on luottamuksellisuus ja anonymiteettisyys (Eskola & Suoranta, 2014, 56). Haastatteluaineiston luotettavuus on suorassa yhteydessä haastatteluiden laatuun. Laatua parantaa myös se, että haastattelu litteroidaan mahdollisimman nopeasti. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa reliabeliuuden ja validiuden käsitteet perustuvat siihen, että tutkija voisi päästä käsiksi objektiiviseen todellisuuteen ja objektiiviseen totuuteen. (Hirsijärvi & Hurme, 2015, 184-185.) Anonymiteettisyyden kannalta tärkeää on ettei tutkittavien henkilöllisyys paljastu. Mitä arkaluoteisempi asia, niin sitä paremmin anonymiteettiä on suojeltava. (Eskola & Suoranta, 2014, 57.)

Tutkimuksen eettisyydestä huolehdittiin pitämällä tutkittavien henkilöllisyydet nimettöminä. Osallistujien oli mahdollista jättää vastaamatta kysymyksiin, jos niin halusivat. Lisäksi osallistujien haastattelut käsiteltiin luottamuksellisesti eikä heitä voi tunnistaa. Heiltä saatiin suullinen suostumus ennen tutkimukseen osallistumista. Lisäksi haastattelut litteroitiin lähes välittömästi.

Reabiliteetti ja validiteetti

Haastatteluissa hyödynnettiin useampaa menetelmää. Yksi haastatteluista toteutettiin kasvotusten, toinen videopuhelulla ja kolmannen puhelimitse. Kaikki haastattelut käsiteltiin yhteneväisesti nauhoittamalla ja litteroimalla, mikä lisää menetelmän rehabiliteettia. Haastattelun tekeminen suullisesti oli ratkaisevaa, sillä siten saatiin oletettavasti kattavammat vastaukset kuin esimerkiksi kirjallisesti sähköpostilla tai haastattelulomakkeella. Ennako-oletuksena oli, että tutkimuksen haasteena oli saada riittävästi vastauksia käräjäoikeuden näkökulmasta. Tämä kuitenkin onnistui ja haastattelut olivat riittävän kattavia. Tutkimusta olisi voitu rajata tiukemmin tietynlaisten puutteiden selvittämiseen ja osa-alueisiin, jolloin olisi voitu tehdä tarkempia selvittelyjä ja kehitysehdotuksia puutteiden korjaamiseksi. Tutkimustulosten validiteettia lisää se, että molempien syyttäjien haastatteluista saatiin melko samankaltaisia tuloksia, vaikka he olivat eri syyttäjäpiireistä. Haastatteleamalla eri syyttäjäpiireistä olevia henkilöitä voidaan tutkimustuloksia myös paremmin yleistää. Kuitenkin kattavinta olisi ollut, jos haastattelijoina olisi ollut enemmän ja useammalta eri paikkakunnalta.

Kehitettävää

Tutkimukseen osallistuneita haastateltavia olisi voinut olla määrällisesti enemmän. Vähäinen otos voi aiheuttaa tulosten vääristymistä ja näin ollen tuloksia ei voi yleistää koko

Suomen alueelle. Lisäksi suurempi osallistujajoukko olisi voinut tuoda lisäarvoa ja lisää näkökulmia tuloksiin.

5.2 Jatkotutkimusehdotukset

Jatkotutkimuksena voisi tutkia esitutkinnan puutteita poliisin näkökulmasta. Tällöin voitaisiin saada tarkemmin selville, miten poliisi kokee esitutkinnan haasteet ja vuorovaikutuksen syyttäjän ja käräjäoikeuden kanssa. Näiden kahden tutkimuksen tulosten yhdistämisestä voitaisiin saada tietoa, miten voitaisiin kehittää poliisin ja syyttäjän yhteistyötä. Tästä opinnäytetyön aiheesta voitaisiin tehdä toiminnallinen opinnäyte, jossa ratkaistaisiin konkreettisesti millaisin toimin yhteistyötä voitaisiin lisätä. Mielenkiintoista olisi myös selvittää kyselytutkimuksen avulla poliiseilta sitä, kokevatko he tarpeelliseksi lisäkouluttautumisen aiheesta.

LÄHTEET

Esitutkintalaki 805/2011.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana. Valli, Raine (toim.) 2018: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä, PS-Kustannus.

Frände, Dan & Helenius, Dan & Hietanen-Kunwald, Petra & Hupli, Tuomas & Koulu, Risto & Lappalainen, Juha & Lindfors, Heidi & Niemi, Johanna & Rautio, Jaakko & Saranpää, Timo & Turunen, Santtu & Virolainen, Jyrki & Vuorenpää, Mikko 2017: Prosessioikeus. Helsinki, Alma Talent Oy.

Frände, Dan & Rautio, Jaakko 2016: Todistelu. Helsinki, Edita Publishing Oy.

HE 222/2010.

HE 52/2002.

HE 82/1995.

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen Marko 2014. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Talentum.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2015: Tutkimushaastattelu -Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press OY.

Jokela, Antti 2018: Rikosprosessioikeus. Helsinki, Alma Talent Oy.

Koljonen, Eero 2010: Poliisin ja syyttäjän yhteistyön kehittäminen esitutkinnan johtamisen ja laadun näkökulmasta. Tampere University Press.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689.

Laki poliisin hallinnosta 14.2.1992/110.

Lakivaliokunnan mietintö 9/1986, hallituksen esityksen johdosta esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

Launiala, Mika 2013: Esitutkinnan funktiot ja esitutkintaperiaatteet. Joensuu, Koipijyvä Oy.

Linna, Tuula 2019: Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki. Alma Talent Oy.

Partanen, Joonas 2014: Esitutkinta-aineiston laatu todistusharkinnassa. Helsingfors universitet.

Pellikka, Mia 2018: Rikosilmoituksen kirjaamisen vaikutukset syyttäjän työhön Kouvolan pääpoliisiasemalla. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Poliisihallituksen ohje 2013: 2020/2013/5231: Tietojen kirjaaminen poliisiasiain tietojärjestelmään (PATJA).

Poliisihallitus 2016: Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta. Liite 1. POL-2016-8514.

Pöllönen, Pasi & Tapanila, Antti 2015: Todistelu oikeudenkäynnissä. Helsinki, Kirjoittajat ja Tietosanoma Oy.

Rantaeskola, Satu (toim.) & Halme, Kimmo & Kortessalmi, Leo & Lönnroth, Kaarle & Parviainen, Johanna & Saukonniemi, Teemu & Springare, Sanna 2011. Esitutkintalaki - Kommentaari. Tampere, Juvenes Print.

Rantaeskola, Satu 2019: Rikos ja Rikosprosessi. Tyrvää-Vammala-Sastamala, Warelia.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere, Vastapaino.

Tolvanen, Matti & Kukkonen, Reima 2012. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki, Talentum.

Valtakunnansyyttäjänvirasto 2013, Esitutkinta yhteistyötä koskeva ohje Luettavissa: https://www.valtakunnansyyttajanvirasto.fi/material/attachments/valtakunnansyyttajanvirasto/vksvliitetiedostot/julkaisusarja/6INH2xNvT/7_Esitutkintayhteistyota_koskeva_ohje.pdf. Luettu 22.1.2019.

Valtioneuvoston asetus esitutkinnasta, pakkokeinoista ja salaisesta tiedonhankinnasta 122/2014.

Vihanta, Tapio 2019: Esitutkinnassa hankitun tunnustuksen hyödyntäminen näyttönä. Lapin yliopisto.

Väätäinen, Noora 2014: Esitutkinnan rajaaminen osana esitutkintayhteistyötä. Lapin Yliopisto.